

KRİZİN İLK İKİ YILINDA SURİYE KRİZİNİN ÇÖZÜMÜ/ ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜNDE RUSYA

Nezih Müsaoglu*

ÖZET

Tunus'ta başlayıp Ortadoğu'ya yayılan "Arap Baharı" süreci bölgede köklü değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu sürecin en son ve sancılı halkasını Suriye oluşturmaktadır. Bölge dışı aktörlerin soruna ilişkin kendi aralarındaki çatışmacı yaklaşımları ve Suriye'nin kendine özgü koşulları nedeniyle Kuzey Afrika'da yaşanan "Arap Baharı" Suriye topraklarında uzun süren bir iç savaşa, uluslararası düzeyde ise karmaşık bir uluslararası çatışmaya dönüşmüştür. Uluslararası politika açısından Suriye sorununu karmaşıklaştıran temel faktör, sürece doğrudan/dolaylı müdahil olan bölgesel ve küresel aktörlerin birbirinden farklı ve çatışan çıkar, yaklaşım ve pozisyonları olmuştur. Aktör temelinde, Türkiye'nin eleştirel tutumu; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği'nin (AB) Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'a iktidarı bırakma çağrısı karşısında İran'ın Şam yönetimini koşulsuz desteklemesinin yanı sıra Rusya ve Çin'in Birleşmiş Milletler Örgütü'nün (BM) Suriye'ye yaptırım kararlarını veto etmeleri, tarafların çatışan pozisyonlarının genel görünümünü yansıtmaktadır. Çıktıları itibarı ile Suriye sorununun gerek Ortadoğu'nun gerekse dünya politikasını etkileme potansiyeli güçlü görünmektedir. Çalışmanın genel olarak amacı, Rusya'nın güncel bir uluslararası sorun olan Suriye meselesine yaklaşımını ve çatışmanın çözülmesi konusunda yaptığı diplomatik girişimleri etraflıca analiz etmektir. İlk olarak "Arap Baharı" yaklaşımı genel çerçevesi içine yerleştirecek olan Suriye sorununu Rusya'nın kendi çıkarları ve dünya siyaseti açısından nasıl algıladığı ve tanımladığı ele alınacaktır. Daha sonra Suriye sorunu konusunda Rusya'nın yaklaşımının biçimleşmesinde etkili olan içsel ve dışsal faktörler ve dinamikler temelinde Moskova'nın "Arap Baharı" çerçevesinde izlediği politikalar meydana gelen değişim ya da kalıcılık açısından tartışılacaktır. Son olarak, Rus dış politikasının konseptüel dayanakları temelinde "insani müdahale" kavramı ve uygulamalarına muhalif yaklaşımı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rus dış politikası, Suriye krizi, egemen demokrasi söylemi, insani müdahale

ABSTRACT

The process of "Arab Spring" beginning in Tunisia and spreading to the Middle East brings radical changes together in the region. Syria forms the recent and the most painful chain of this process. Because

* Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, nezihmusaoglu@gmail.com

of the conditions special to Syria, the Arab Spring which is experienced in North Africa has led to a long-lasting instability in Syrian territory. The main factor complicating the Syria issue in terms of international politics has been the different and conflicting approaches and positions of the regional and global actors being directly and indirectly involved in the process. By being an actor, the critical attitude of Turkey, the Iran's unconditional support to the Assad regime against The USA and E.U's calls to the Assad government to leave the power and the Russia's and China's vetos to the United Nations' sanctions, all reflect the general aspect of the parties' conflicting positions. In terms of its outcomes, Syria conflict seems to have the potential both to affect Middle East and world politics. The aim of this study is to analyze in detail the approaches of Russia to the Syrian conflict as a current international issue as well as Russia's attempts to solve the problem. Russia's foreign policy, as a regional and global actor, includes both normative and realist components. With a deductive methodology, the Syrian conflict which is firstly placed in the general framework of Russia's approach to Arab Spring would be analyzed in respect to Russian's perception and understanding of its own interests and world politics. The internal and external factors and dynamics being effective on the formation of Russia's approach to the Syrian conflict would be discussed in terms of the continuity/change in the policies that are pursued by Russia within the framework of Arab Spring. Finally, on the conceptual basis of Russian foreign policy, its counter position to the humanitarian intervention and practice would be evaluated.

Keywords: Russian Foreign Policy, Syrian Conflict, sovereign democracy discourse, humanitarian intervention

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda dđnyanın bđyđk bir kısmı için Soğuk Savaş dđnemi kapanırken Ortadoğu bđlgesi için tam tersine bir tablo şekillenmeye başlıyordu. 1991'deki Kđrfez Savaşı ile birlikte bu bđlge adeta "yeni bir Soğuk Savaş" aşamasına giriyordu. Filistin-İsrail savaşı gibi kronik sorunlar yanı sıra bđlgeyi ve dđnyayı yakından ilgilendiren yeni siyasi, askeri ve ideolojik sorunlar, bđlgeyi dđnyanın en kritik çatışma alanına dđnüştürmeye devam ediyordu. Uluslararası güvenliği küresel ölçüde tehdit etme potansiyeline sahip olarak algılanan Ortadoğu özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) karşı dđzenlenen 11 Eylül 2001 uluslararası terör saldırıları sonrasında gerek askeri gerek siyasi olarak barışlı ve barışlı olmayan araçlar kullanılarak dđnüştürölmesi gereken öncelikli bđlge haline getiriliyordu. Ortadoğu için tasarlanan "Demokratik barışın" yolu adeta "demokratikleştirme savaşından" geçiriliyordu.

Ortadoğu'nun demokratikleştirilme temelinde yeniden dđnüştürölmesi sürecinin ilk aşamasında "diktatör" Saddam Hüseyin'in Irak'ı yer almıştı. Irak deneyiminin başarısızlıkla sonuçlanmasına karşın ABD'nin bđlgedeki "demokratik konsolidasyon" misyonu başkalaşım geçirerek sürdürölümüştür. 2011 yılı boyunca Kuzey Afrika'yı sarsan ayaklanmalar domino etkisi

göstererek Ortadoğu'ya sıçramıştır. Metaforik olarak "Arap kışına" dönüşen "Arap baharının" (Poidevin www.e-ir.info (22.08.2012) uğrak yeri bu kez Suriye olmuştur. Uzun sürme olasılığı olan ve iç savaşa dönüşecek kadar şiddetli bir biçimde gelişen Suriye sorunu, ortaya çıktığı andan itibaren zaten istikrarsız olan Ortadoğu bölgesinde jeopolitik değişim sancılarını tetikleyecek etkiye sahip bir uluslararası kriz niteliğindedir. Kayhan Bargezar'ın sözleriyle daha şimdiden, "Arap ayaklanmaları, ideoloji ve Orta Doğu sorunlarının daha fazla siyasallaşması anlamında, uluslararasılık karşısında bölgeselliği güçlendirerek ve değişik seviyede aktörler arasında rekabeti yoğunlaştırarak, bölgesel güç yapısı ve politikaları üzerinde büyük jeopolitik etkilere yol açmıştır." (Bargezar www.eng.globalaffairs.ru (20.08.2012)).

Suriye sorununun kısa bir sürede bölgesel bir sorundan uluslararası bir soruna dönüşmesinde içsel ve dışsal bir dizi etken belirleyici olmuştur. Beşar Esad sonrası Suriye ve Ortadoğu'nun dönüşümünde/dönüştürülmesinde bu faktörlerden bir kısmı etkili olmaya devam edecektir. Çalışmanın amacı bütün boyutlarıyla son derece karmaşık olan Suriye sorununu ele almak olmayacaktır. Başta ABD ve Rusya arasında küresel rekabetin ve sorunun uluslararası düzeyde çözümlenmesini engelleyen görüş/yaklaşım farklılıklarının varlığı nedeniyle Suriye sorununun analizinde öncelikle genel olarak Rus dış politikası ana çizgileriyle ortaya konulacaktır. Bu bağlamda dış politikanın Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptlerinde ne şekilde tanımlandığı önem kazanmaktadır. Rusya'nın uluslararası yönetim, uluslararası politika vizyonu bağlamında, son uygulama vakasının Libya'nın oluşturduğu günümüz uluslararası çatışmaların çözümlenmesinde başvuru olan "insani müdahale" kavramının normatif boyutta okuması yapılarak Rusya'nın Suriye'ye müdahale konusundaki karşı çıkışı irdelenecektir.

Öte yandan Rusya dâhil Suriye sorununu çözüme sürecine müdahil olan hiçbir uluslararası oyuncu salt normatif olarak yaklaşmadığı ve ilgili oyuncuların siyasal, ekonomik ve jeopolitik çıkarları da belirli ölçüde (duruma göre az/çok/tamamen) devreye girdiği için çalışmamızda Rusya'nın Suriye sorununa yaklaşımında ulusal çıkarlarının Suriye özelinde Ortadoğu ve dünya genelinde reel politik'ini biçimlendiren etkenler analiz edilecektir. Arap Baharı bağlamındaki gelişmeler sırasında aktif bir angajmandan uzak duran Rusya'nın Suriye sorunu konusunda izlediği pro-aktif politikasını doğru kavramak açısından izlediği politikanın reel ve normatif boyutlarının bir arada analiz edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Rusya'nın özellikle Putin döneminde geliştirdiği "egemen demokrasi" söylemi genel bağlamı içinde "Suriye söylemini" ilişkilendirerek incelemek yararlı olacaktır. Bu sorunların yanıtları, Rusya'nın Suriye sorunu konusunda uluslararası müdahaleye muhalefetine neden bu kadar ısrarlı olduğunu ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) nezdindeki uluslararası diplomatik gücünü bu denli kararlılıkla kullandığı kavramada yardımcı olacaktır. Çalışma sonrasında varılan sonuçların Esad sonrası Ortadoğu'daki jeopolitik dönüşüm-

lere ışık tutması ve bir ölçüde Rusya'nın orta erimli Ortadoğu angajmanındaki pozisyonunu konusunda bazı öngörülerde bulunulması amaçlanmaktadır.

Rus Dış Politikasında Çok Boyutluluk ve Çok Kutupluluk

Daha Sovyetler Birliği yıkılmadan önce Rusya Gorbaçev'in iktidarı döneminde başlatılan radikal reform politikaları sonucunda Soğuk Savaş boyunca dış politikasının özünü oluşturan sosyalist ideolojiyi terk ederek Batı ile tam bütünleşme stratejilerine yönelmiştir. Ancak SSCB'nin dağılmasından sonra da Rus dış politikasında tercih edilen "Atlantikçi" çizgi "sürdürülebilir" olamamıştır. Çünkü dağılan Sovyet enkazını miras olarak devralan dış politika kapasitesi bu bağlamda Rusya'nın başarılı ve etkin politikalar izlenmesi için yeterli olmamıştır. Öte yandan kendileri ile ileri düzeyde işbirliği yapılma arzusu edilen "Batı ulusları, Rusya'yı kurumlarında eşit bir üye olarak kabul etmeye hevesli" olmamışlardır (Tsygankov 2012: 3). NATO'nun 1994 tarihli genişleme kararı ve BMGK kararı olmaksızın Sırbistan'a müdahalesi, Rusya'nın Batı ile "çok kutupluluk", "çok yönlülük" ve "bölgesel güç" üzerine temellendirdiği Batı politikasını gözden geçirmesine yol açmıştır. Yevgenii Primakov'un Dış İşleri Bakanlığı döneminde Rusya, ortaya koyduğu "çok değişkenli" (multi-vector) dış politika konsepti çerçevesinde Batı ile tek yönlü ilişkiler yerine Avrasyalı bir büyük güç olarak Çin, Hindistan ve İslam dünyası gibi bölge oyuncularını ile çok yönlü işbirliğine yönelmiştir. Bununla birlikte Rus dış politikasındaki söz konusu olan bu çok boyutluluk aslında tam anlamıyla, çok kutupluluğa karşılık gelmemektedir. Nitekim "Moskova, uluslararası politikada BM'in merkezi konumunu vurgulamaya ve Rusya'nın geleneksel küresel yönetim yapıları içindeki rolünü kuvvetlendirmeye çalışmaya devam etmektedir." (Tsygankov 2012: 3).

Putin'in iktidar döneminde "çok kutupluluk" kavramına yeniden güçlü bir vurgu yapıldığına tanık olunmaktadır. Ancak bu kez, Primakov döneminden farklı olarak Moskova çok taraflılığı çok kutupluluğun önüne geçirmiş ve Rusya'nın Batı merkezli uluslararası kurumsal düzenlemelere katılma hakkını kullanma konusundaki kararlılığı ortaya koymuştur. Nitekim bu dönemde Rusya'nın, terk edilen Anti Balistik Füze Antlaşması yerine Batı ile ortak güvenlik kurumlarını birlikte tasarlanarak gerçekleştirmesi, DTÖ adaylığı/üyeliği, NATO ile daha sıkı bir işbirliği ve Orta Asya bölgesinde kolektif güvenliği sağlamak üzere kendi önderliğinde Ortak Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün kurulması gibi dış politika girişimleri, Rusya'nın dış politikasında "çok taraflılık" temelli küresel yönetim anlayışının uygulamaya aktarılmasını ifade etmektedir. Buna dayanarak Başkan Putin, Münih Konferansında ABD'ni "tek taraflılık" ve uluslararası hukukun temel ilkelelerini göz ardı etmekle itham etmiştir. Batı'nın Rusya'nın "çok taraflılık" konusundaki niyet ve çabalarını yeniden görmezden gelmesi nedeniyle Rusya, Şangay İşbirliği Örgütü ve BRIC gibi Batı merkezli olmayan bölgesel platformları kullanmayı tercih etmiştir. Rusya'nın kurucusu olması nedeniyle

lider konumunda bulunduğu Batı dışı/karşısı bu örgütler, “ dengeli demokratik ve çok kutuplu bir dünya düzeni” kurulması gereği üzerinde sağlanan uzlaşının beyan edildiği ve bu yöndeki Rus tezlerinin uluslararası meşruti-yet kazandığı uluslararası zemini oluşturmaktadır (Tsygankov 2012: 3).

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin ABD’nin hegemonik üstün-lüğünü sağlayan tek kutupluluk yerine Rusya’nın savunduğu “çok kutuplu-luk” modelinin söylemden pratiğe aktarılmasında Rusya’nın dış politika potansiyeline ilişkin ciddi kısıtlayıcı unsurlar bulunmaktadır. Rusya’nın hala önemli ölçüde üstesinden gelemediği yolsuzluk, ekonomide petrol ve doğal gaz gibi hammaddelere aşırı bağımlılık, otoriter rejim, demografik küçülme, kimlik krizi gibi iç çevre sorunları nedeniyle uluslararası sistemde bağımsız bir kutup ya da merkez olarak kendini konumlandırması reel ola-rak şimdilik pek olanaklı görülmemektedir (Tsygankov 2012: 5). Bu neden-le Moskova çoğunlukla denge politikaları izlemeyi tercih etmektedir; Batı ile olan ilişkileri genelde rekabetçi ancak çatışma potansiyeli düşük olan ilişkilere sahiptir. Rusya, karşılıklı bağımlılık temelinde Batı ile ilişkilerini çatış-madan kaçınarak sürdürmeyi tercih etmektedir. Buna karşın yaşamsal çı-karlarının olduğu yakın çevresi, genel olarak Sovyet sonrası coğrafya söz konusu olduğunda çoğunlukla Moskova Batı ile ilişkilerinde çatışma olasılı-ğı güçlü olan politikalara yönelmektedir.

Uluslararası sistemin Soğuk Savaş sonrası yeniden yapılandırılmasına ilişkin Rusya’nın yaklaşımı Batı’yı oluşturan AB ve ABD’den önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Rusya defalarca Avrupa medeniyetinin ayrılmaz bir par-çası olduğu savına dayanarak uluslararası sisteme hâkim olan tek kutuplu-luğu aşmada AB’yi doğal müttefik olarak görmüştür. Örneğin Vladimir Putin, 2012 başkanlık seçimi arifesinde yayınladığı yazısında, Rusya’nın Büyük Avrupa’nın ayrılmaz bir parçası olduğuna işaret ettikten sonra Liz-bon’dan Vladivostok’a uzanan bir coğrafyada ekonomik bir bütünleşme yapılanması yönünde Rusya’nın daha önce de dile getirdiği amacını yinele-miştir (www.premier.gov.ru).

Sovyetler Birliği’nin dağılmasını izleyen ilk 20 yıl boyunca Rus dış poli-tikası genelde tamamen tepkisel olmuştur (www.rt.com (22.05.2012). An-cak özellikle Putin’in iktidarı devraldığı 2000’li yıllarından başlayarak Rus-ya dış politikasında daha proaktif bir tutum sergilemeye başlamıştır. Dış politikasında enerji kaynaklarını özellikle doğalgaz ve petrolü kaldıraç ola-rak başarı bir biçimde kullanmaya başlayan Rusya “devrik süpergüç güçsüz-lüğünü” ardında bırakmaya başlamıştır ve uluslararası politikada Batı’nın kendisi eşit bir muhatap olarak alması gerektiği içerikli söylemini sıkça tekrarlamıştır: Başkan Putin bir konuşmasında “Ortaklarımızın, Rusya’nın görüşlerini ve çıkarlarını dikkate almayan tek taraflı adımlarının değeri-len-dirilmesi yapılacak ve cevap olarak gerekli karşılığı bulacaktır.” Şeklinde bir değerlendirme yapmıştır (Putin www.putin2012ru (22.05.2012). Gene bu bağlamda Putin kendisine ait internet sitesinde yayımladığı bir makalesin-de “Bunun da ötesinde, dünyada güvenliğin, onu “atlatmaya” çalışarak, jeo-

politik konumunu zayıflatarak, savunma kapasitesine zarar vererek değil sadece Rusya ile birlikte sağlanacağından eminim. “Uluslararası politikada, bütün devletler için en önemli unsurlardan birini, güvenliğin bölünmezliği, aşırı güç değişiminin kabul edilmezliği ve değişmez ilkelerine koşulsuz olarak uyma oluşturmaktadır. Bu unsurlara dikkat edilmediğinde uluslararası ilişkilerde istikrar ortadan kalkar.” (Putin www.putin2012ru/program (22.05.2012) gibi ifadeler kullanmıştır.

Aynı zamanda Moskova, dış politikasında risklerden kaçınan ve “egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerinin geleneksel anlamını koruyan” muhafazakâr bir oyuncu olarak genelde bekle ve gör taktiği izlemektedir (Erenler 2012: 181 (Dannreuterer’dan 2011: 2) ve Tsygankov 2012: 2). Bu bağlamda Rusya’nın kendi ve herhangi bir uluslararası oyuncunun uluslararası politikanın etkin bir öznesi olarak en fazla vurgulanan özelliğini “egemenlik” ve egemenliğe ilişkin olarak bağımsızlık, toprak bütünlüğü, sınırların dokunulmazlığı oluşturmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde ulus-devletin başat aktör, ulusal çıkarlarının dış politikayı belirleyen temel unsur, anarşik bir uluslararası sistemin devletlerin aralarındaki ağırlıklı olarak çatışmacı ilişki düzeninin hakim olduğu günümüz uluslararası politikada “Soğuk Savaş” benzeri olay ve olgular, küreselleşmenin etkisiyle zaman zaman gücü sarsılan “egemenlik” mitosunu, özellikle uluslararası krizlerle ilgili olarak, yeniden kuvvetli bir biçimde canlandırmaktadır. Emerson’un ifadesiyle, “egemenlik” ve “iç işlerine karışmama” gibi uluslararası hukuk normları” son derece önemli ilkelerdir, 1648 Vestfalya Antlaşmasından bu yana zamanın onurlandırdığı ilkelerdir. Ancak uluslararası sistem ve küreselleşme, böyle bir sistem var olduysa eğer, bu “saf” düzenden uzaklaşmıştır. Uluslararası İnsan Hukukun, Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulması ve 2005’te BM Genel Kurulu tarafından onaylanan Koruma Sorumluluğu Doktrini (Responsibility to Protect Doctrine (R2P), hepsi uluslararası norm, hukuk ve kurumların egemen dünya devletlerin politikalarını ihlalleri arasında yer almaktadır.” (Emerson www.ceps.eu (28.04.2012). Günümüzde dünya, hibrid bir dünya olma özelliğine sahiptir: güç ve normların birinin diğerini öncelediği ya da yerine geçtiği yalın bir dünyadan söz edilmesini olanaksız kılacak kadar karmaşık hale gelmiş bulunmaktadır. Küreselleşme olgusunun çatışmacı dinamiklerinin belirlediği güncel uluslararası politikada ulus-devletler egemenlik ile insan hakları arasındaki kritik dengeyi tutturmak zorundadırlar. Bu açıdan bakıldığında, Moskova’nın “insani müdahale” karşıtlığını dayandırdığı “egemenlik” vb normlara dayalı yaklaşımı inandırıcılığını yitirmektedir. George Friedman’ın yaptığı tespit “Rusların, insan hakları kaygıları üzerine temellendirilen Batı’nın müdahale çağrısına karşı çıkmışlardır, çünkü kendilerine karşı kullanılabilirliğinden endişe duymuşlardır” denilmektedir (Friedman www.stratfor.com (28.07.2012).

Yine de Rus dış politikasında “egemenlik” kültü, en azından normatif düzeyde Rusya’nın bir devlete müdahale etmeme ya da “insani müdahale”

konusundaki karşıt duruşunu değerlendirmede önemli bir kalkış noktası oluşturmaktadır.

Rusya'nın "Egemen Demokrasi" Söylemi

Uluslararası politikada gücünü pekiştirdiği ölçüde Rusya, Atlantikçi ve Avrasyacı yönelimlerinden uzaklaşarak özellikle Putin'in iktidarı sırasında pragmatik bir anlayışla uluslararası sistemde kendisini daha güçlü bir biçimde konumlandırmaya başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda Moskova'nın geliştirdiği küresel yönetim perspektifi "çok kutuplu çok tarafılık" olmuştur ("multipolar multilateralism"). Rusya, öngördüğü küresel yönetim modelini "istikrarlı, adil, özellikle, BM'nin devletler arasında dengeli ve işbirliği ilke ve amaçları dâhil uluslararası hukukun genelde kabul edilen normları üzerine temellendirilen bir demokratik dünya düzeni" olarak tanımlamaktadır (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000 www.mid.ru). Önerilen bu dünya düzeni modelinde, uluslararası sorunların çözümlenmesinde kolektif sorun çözme, hukukun üstünlüğü ve uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesi" yer almaktadır (Kiel 2012: 12). Oysa Moskova yönetimine göre günümüzde dünya derin bir "demokrasi krizi" içinde bulunmaktadır. Rus uzman Motroshilova bu krizin nedenleri şöyle sıralamaktadır:

1. Kendilerini "model demokrasi" ilan eden devletlerin antidemokratik uygulamaları;
2. Zora başvurularak ya da bir devletin içişlerine müdahale boyutunda demokratikleştirme eylemlerinde artış;
3. Devletler-arası ilişkilerde "demokratik açık" sorununun varlığı;
4. Küresel düzeyde "ekonomik demokrasi"nin eksikliği;
5. Demokrasiye inanç kaybında artış ve
6. Demokratik formların erilleşmesi (Motroshilova 2009: 39).

İnsan hakları ihlallerini engelleme ve demokratik konsolidasyon amacıyla bazı devletlerin "başarısız" diğer bazı "başarısız devletlerin" ("failed states") iç işlerine müdahalelerin gerçekleştirilmesi özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemin genel geçer eğilimi gösteren bir pratiği haline gelmeye başlamıştır. "Zorla demokratikleştirme" dalgası, Orta Doğu'dan sonra Rusya'nın doğal etki alanı olarak kabul ettiği Sovyet sonrası coğrafyaya da yayılmıştır. Siyasal sistemini demokratikleştirme yönünde dönüştürme sorunları ile karşı karşıya kalan ve Batı tarafından sıkça başarısızlıkla suçlanan Moskova doğal olarak bu dalğanın kendisine sıçraması olasılığını ciddiye almıştır ve demokrasi ihracına karşı tedbir olarak siyasal söyleminde "egemen demokrasi" konseptini geliştirmiştir. Bu söylemde ithal demokrasinin sadece Rusya açısından değil Batı dışındaki bütün diğer devletler için ortak tehdit olduğu düşüncesi yer almaktadır. İthal demokrasilerin sakıncaları, toplumsal istikrar ve güvenlik için kaotik etki, Batı ile işbirlikçi elitlerin iş başına geçmesi, sözde demokratik reformların toplum açısından yıkıcı etki-

leri ve bütün bunların sonucunda ülke vatandaşlarının demokrasiye şüpheyi yaklaşımları olarak ortaya çıkmaktadır (Motroshilova 2009: 35).

“Egemen demokrasi” söylemi, Rusya’nın demokratikleşme sürecinin yol haritası ve Batı’ya geciken, ağır aksak ilerleyen demokratikleşme süreci için ileri sürdüğü mazeretlerinin argümanlarından fazlasını ifade etmektedir. “Egemen demokrasi” söylemi, Rusya’nın uluslararası sistemi biçimlendiren küreselleşme ile tek kutupluluk karşıtı duruşunun ve daha somut olarak ABD’nin dünya politikasında ortaya koyduğu hegemonik duruşuna karşıtlığının ifadesidir.

Rusya’nın geliştirdiği “egemen demokrasi” söyleminin Rus dış politikasına nasıl yansımaları göstermesi açısından 2011 yılı Rus dış politikasını değerlendiren Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov’un konuşmasında şunlara yer verilmektedir:

“Dünyanın bazı bölgelerinde, özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da artan istikrarsızlık, demokrasiyi ve hukuk kurallarını yarma gibi ilkelerin sadece iç politikada değil aynı zamanda uluslararası ilişkilerde gözetilmesi gerektiği tartışmasız gerçeğinin altını çizmektedir. Biz, sivillere karşı işlenecek her türlü şiddete karşıyız, fakat biz aynı zamanda bir iç çatışmanın taraflarından herhangi birinin lehine uluslararası askeri bir müdahaleye de şiddetle karşıyız. Biz aynı zamanda, kriz durumları ile ilgili BMGK kararlarının sorumsuzca uygulanmasına da karşı çıkmaktayız. Bununla birlikte, “Libya senaryosu” diye adlandırılan senaryonun diğer çatışmalara uygulanması yönündeki girişimlerin kesinlikle kabul edilemez olduğunu mütalaa ediyoruz.” (www.rt.com (22.05.2012).

Rusya’nın “İnsani Müdahale” Karşıtlığı

İki kutuplu uluslararası sistemin istikrarının sonlandığı Soğuk Savaş sonrası dönemde realist paradigma, en azından söylem temelinde, büyük ölçüde sarsılmıştır. Soğuk Savaş sonrası post-modern retoriğinde “egemenlik” mitosuna tartışmaya açılmış ve uluslararası politikada insan hakları diplomasisi, klasik diplomasinin yerine geçmemekle birlikte kendine çok daha güçlü bir yer edinmeye başlamıştır. Bu bağlamda “insanlık ve evrensellik adına” artık devletin dokunulamaz egemenliğine dokunulmaya başlanmıştır. “İnsani müdahale” kavramı değişen bu zihinsel dokunun ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Holzgreve’in tanımlamasında “insani müdahale”, “...bir devletin sınırlarının ötesinde bir devlet (ya da devletler grubu) tarafından kendi vatandaşları olmayan bireylerin temel insan haklarının yaygın ve ciddi ihlallerini önlemek ya da sonlandırmak amacıyla, topraklarında bu şiddetin uygulandığı devletin izni olmaksızın güç tehdidi ya da kullanımını” ifade etmektedir (Holzgreve 2003). Literatürde “insani müdahale” kavramı “koruma sorumluluğu” ilkesi ile ilişkilendirilmekte ve bu şekilde kavramlaştırılan pratiklerin meşruiyet kaynağını oluşturmaktadır. (Responsability to Protect (R2P) ilkesi, ilk kez 2001’de Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komis-

yonu (ICISS-International Commission on Intervention and State Sovereignty) tarafından tanımlanmış ancak bugüne kadar Libya'ya karşı gerçekleştirilen uluslararası müdahale dâhil gerçek anlamda uluslararası politika da yer almamıştır. Bunun nedeni uluslararası hukuk açısından kavramın meşruiyetinin son derece tartışmalı ve bağlayıcılıktan yoksun olmasıdır (Hasler 2012: 12). Ian Hurd'ın bununla ilgili şöyle bir tespiti bulunmaktadır: "Güncel uluslararası hukuk hem "insani müdahale"ye izin veren hem de yasaklayan olarak okunabilir ve insani müdahaleler etrafındaki bilinmezlik ayağı temeldir ve çözümlenemezdir." (Hurd 2011: 311). Gerçekte bizzat BM onayıyla da olsa gerçekleştirilecek herhangi bir uluslararası müdahale tartışmalı bir doğaya sahiptir. Uluslararası hukuk çerçevesinde ve uluslararası sözleşmeler temelinde "insani müdahale" hakkı ancak BMGK tarafından kullanılabilir. Müdahale, BM Sözleşmesinin Bölüm VII madde 39'a dayanarak gerçekleştirilebilir (Hurd 2011: 311).

Rus siyasi elitleri defalarca Rusya'nın "insani müdahale" konusundaki karşıtlığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte Moskova, bir uluslararası çatışmanın çözümlenmesi için dış müdahaleye taktik olarak başvuru olasılığını tamamen reddetmemektedir. "Herhangi bir müdahale türüne (diplomatik, ekonomik ve/veya askeri) izin verilmesini Rus siyasi seçkinleri iki koşula bağlamaktadır: 1. bir devletin nükleer silah peşinde koşması ve kayda değer ölçüde komşuları üzerinde istikrarsızlaştırıcı etkiye sahip olması 2. bu tür bir devletin terörizmi desteklemesi (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, www.mid.ru). 2000 tarihli Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptinde, Rusya'nın, BM Sözleşmesi'nin ihlal edilerek güç kullanımının hukuk dışı ve uluslararası ilişkiler sisteminin tamamını istikrarsızlaştırma tehdidi (olarak) algıladığı ifade edilmektedir. 2008 tarihli Dış Politika Konseptinde ise devletlerin egemenliklerine ilişkin şu ifadeler yer almaktadır: "Uluslararası ilişkilerin temel unsuru olarak egemen devletin rolünü azaltmak ve devletlerin farklı hak ve sorumluluklar (açısından) sınıflandırma yönündeki girişimler, uluslararası hukukun uygulanmasını baltalar ve egemen devletlerin keyfi olarak iç işlerine karışmaya yol açmaktadır." (The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2008 www.mid.ru 1.05.2012).

Moskova yönetimi, ABD ve Batı'nın temel uluslararası politika sorunlarına yaklaşımlarında tek taraflı çözümler üretmelerine ve uygulamalarına karşı çıkmaktadır (The National Security Concept of the Russian Federation 2000, www.mid.ru (1.05.2012). Bunun yerine, 2000 Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptinde ifade edildiği gibi, Rusya uluslararası barışı tesis etmek üzere izlenilecek barışçıl politikaların "BM ve diğer uluslararası örgütlerin gözetiminde" olması gerektiğini savunmaktadır (The National Security Concept of the Russian Federation 2000 www. mid.ru (1.05.2012). "BMGK" in onayı olmaksızın, yani uluslararası hukukun ortaklaşa kabul edilmiş ilke ve normlarını hiçe sayarak ve uluslararası güvenliğin sağlanmasında (kullanılan) mevcut mekanizmalara itibar etmeksizin-başta BM ve AGİT olmak

üzere-“insani müdahalelerin” gerçekleştirilmesi uluslararası sistemi son derece istikrarsızlaştırıcı etkiye sahip eylemler olarak görülmektedir.” (The National Security Concept of the Russian Federation 2000, www.mid.ru, (1.05.2012).

Rusya, Dış Politika Konseptlerinde de belirtildiği üzere normatif olarak “insani müdahale” olgusuna karşıdır. Buna karşın izlediği reel dış politika-sında bu tavrını bu güne kadar açıkça ve tutarlı bir biçimde ortaya koya-mamıştır. 11 Eylül 2001 uluslararası terör saldırıları sonrasında ABD ön-derliğinde önce Afganistan’a (2001) ve birkaç yıl sonra Irak’a (2003) karşı gerçekleştirilen uluslararası müdahalelere Rusya’nın tepkisi ikircikli olmuştur. Taliban’a karşı Afganistan’da gerçekleştirilen müdahaleye Rus hüküme-ti tam destek verirken Irak’takine şiddetle karşı çıkmıştır. Gerekçe olarak son müdahalenin BMGK kararına dayanmadığı ve uluslararası meşruiyete sahip olmadığını öne süren Moskova, ABD’nin gerçekleştirdiği askeri mü-dahaleleri kalıcı bir dünya hegemonyası kurma sürecinde atılan ilk adım olarak algılamaktaydı. Bununla birlikte güç kapasitesinin ABD’nin tek taraflı politikaları engellemede yetersiz olması nedeniyle Moskova, dış ve güvenlik politikalarının dayanağı olarak BMGK’ndeki üyeliğini ve nükleer caydırıcılı-ğını kullanmayı tercih edecektir.

Rusya’nın “Arap Baharı” Bakiyesi: “Libya Sendromu”

Soğuk Savaşın bitimini takip eden ilk yıllarda, dağılan Doğu bloğu üyesi Orta Avrupa ve Balkanlar yanı sıra çöken Sovyetler Birliği’nden ayrılıp bağımsız-lığını kazanan Kafkasya ve Orta Asya cumhuriyetleri, siyasal rejimlerini Batı liberal modeline uygun olarak dönüştürme yönünde ciddi adımlar atmış-lardır. Clinton yönetimindeki ABD yumuşak gücünü kullanarak bu yeni dev-letlerin demokratikleşme süreçlerini desteklemiştir. Buna karşın Bush yön-etimi demokratikleşme sürecine sert güç kullanarak müdahil olmaktan yana bir tutum sergilemiştir (Gambill www.meforum.org (13. 05. 2012). “Demokratik Barış Yaklaşımı”nın ürünü olan Büyük Ortadoğu Girişi-mi/Projesi, (Efegil vd. 2007: 2) 11 Eylül 2011 uluslararası terör saldırıları-nın katalizör işlevi görmesi ile Saddam Hüseyin’in totaliter yönetiminin devrilmesi amacıyla ilk önce Ortadoğu’da uygulamaya konulmuştur. Daha sonra demokratikleştirme olgusu renkli devrimler dalgası şeklinde bu kez yumuşak güç kullanılarak 2000’li yılların ilk yarısında Rusya’nın doğal etki alanı olarak kabul ettiği coğrafyaya, Kafkasya ve Orta Asya’yı da içine alacak şekilde genişlemiştir. Siyasal rejimini demokratikleştirme noktasında hala sıkıntılı olan ve Batı’nın sert eleştirilerine muhatap olmaya devam eden Moskova o dönemde bu dalganın kendisine sıçraması olasılığını ciddiye almıştır. “Arap Baharı”nın yaşandığı yeni ortamda da Rusya, bu yeni dalga-nın yakın çevresini ve bizzat kendisini içine alma olasılığını ulusal güvenliği açısından tehdit olarak tanımlamaktadır.

17 Aralık 2010 tarihinde Muhammed Buazizi adlı Tunus’lu işsiz bir gencin kendini ateşe vermesiyle başlayıp Devlet Başkanı Zeynel Abidin

Ali'nin 23 yıllık iktidarını bırakıp Suudi Arabistan'a kaçmak zorunda kalması ile devam eden ayaklanma dalgası Mısır'a sıçramış ve burada da aynı şekilde 30 yıldan beri Devlet Başkanı görevinde bulunan Hüsnü Mübarek'in görevden alınarak "sansasyon yaratacak" bir biçimde (demir bir kafes içinde) yargılanması ile sürmüştür. Batı'nın ironik bir "iyimserlikle" "Arap Baharı" diye adlandırdığı Kuzey Afrika'yı saran bu gelişmelerin bir sonraki kritik ayağını Muammer Kadafi'nin 42 yıldan beri iktidarı elinde tutan Libya oluşturmuştur.

Rusya, otoriter rejimlerle yönetilen bu devletlerdeki rejim değişikliği girişimlerine gerek kendi rejiminin benzer özelliklere sahip olması gerek Batı ve özellikle ABD'nin "demokrasi ihracı" politikalarına prensipte karşı olduğu için tepkisiz kalmamıştır. Suriye krizi devam ederken Rusya ile birlikte hareket eden Çin'in de benzer kaygılarla gerek Libya'ya gerek Suriye'ye bazı devletlerin gerçekleştirilmeyi arzuladıkları uluslararası müdahale kararını aynı gerekçe ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde reddetmektedir.¹

Katz ve Fairfax'ın tespitlerine göre, Rusya'nın "Arap Baharına" yaklaşımı "karışık" ve tutarsız olmuştur. Tıpkı Batılı devletler gibi Moskova da bölgedeki çıkarlarını korumaya çalışmıştır (Katz vd. 2011: 4). Magen'e göre, "Arap Baharı" sırasında Rusya'nın düşük profilli bir dış politika izlemesinin nedenleri şunlardır: a) buradaki otoriter yönetimlerin Rusya için tehdit oluşturmaması b) görece istikrarlı ve kökten dinci İslamcı unsurlar üzerindeki denetimleri; c) iyi ticari ortaklıklarının bulunması (Magen 2011: 252).

Demografik yapısındaki etnik ve dinsel türdeşsizlik nedeniyle sınırları içinde yaşayan Müslüman nüfusla ilgili Rusya kendini çok rahat hissetmemektedir. Moskova'nın ister Kuzey Afrika'da ister Ortadoğu'da olsun bölge düzeyinde yaşanan krizler ve çatışmalar sonucunda git gide alevlenen köktendincilik ve siyasal İslam konusunda ciddi güvenlik kaygıları bulunmaktadır. Bu bağlamda Rusya Kuzey Afrika'daki "Arap Baharı" diye adlandırılan gelişmeleri endişe ile takip etmiştir. Hatta otoriter rejimlerin varlıklarını sürdürmelerini tercih ettiği de öne sürülebilir. "Moskova, bu rejimlerin düşmesinin sadece hasım İslami radikal rejimlerle değiştirilmesine yol açabileceğinden değil aynı zamanda devrimci dalganın eski Sovyetler Birliği'nin Müslüman cumhuriyetlerine ve belki de Rusya'nun Kuzey Kafkasya'sına yayılmasından endişe etmektedir." (Katz vd. 2011: 6).

Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov "Tarihin Doğru Tarafında" ("On the Right Side of History") başlıklı makalesinde Rusya'nın yaklaşımını, "Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki değişimlerin uzun vadede, huzurlu ve evrimci bir biçimde yaşanması" gerektiği şeklinde değerlendirmektedir. Adı geçen

¹ Pravda gazetesi, 4-7 Haziran 2012 tarihli Şangay İşbirliği Örgütü zirve toplantısında, üye devletlerin olası bir "Arap Baharı" senaryosu durumunda alacakları önlemler konusu görüşülmüş ve uzlaşıya varıldığı, 08.06.2012 tarihli "ŞİÖ devletleri "Arap Baharı" nı kendilerine yaklaştırmayacaklardır" başlığı ile duyurmuştur (www.pravda.ru (17.07.2012)).

yazısında NATO'nun Libya'da BM kararlarını ağır bir biçimde ihlal ettiğine işaret eden Lavrov, "Libya'da yaşananların Suriye'de sahnelenmesine razı" olmayacaklarını belirtmiştir. Yazıda ayrıca "BM Güvenlik Konseyi'nde alınacak kararların yeterince açık ve bunları uygulayacak olanların kendi takdirlerine bağlı olarak hareket etmelerine izin vermeyecek kadar net olmamaları" durumunda ancak Rusya bu tür müdahaleleri kabul edilir olarak destekleyebileceği ifade edilmektedir (Lavrov www.huffingtonpost.co.uk (16.07.2012)).

Libya'ya karşı gerçekleştirilecek uluslararası müdahale konusunda BMGK'de alınan 1973 sayılı kararın oylamasında Rusya'nın çekimser oy kullanması ve söz konusu kararın NATO tarafından hayata geçirilmesi aşamasında yaşanan sorunlar, Rusya'nın Suriye'ye gerçekleştirilecek olası bir dış müdahale konusundaki tavrını büyük ölçüde belirleyen faktörlerin başında yer almaktadır (www.diplonews.com (27.08.2012)).

Dönemin Rusya Devlet Başkanı Medvedev, "Financial Times"a verdiği mülakatta BMGK'in 1973 sayılı Libya'ya müdahale kararına katılımı konusunda Rusya'nın hata yaptığını ifade etmiştir: "Rusya trajik bir hata yapmıştır. "1973 sayılı karar"ın bu şekilde yorumlanacağını bilseydik, karara karşı oy kullanılması talimatını verirdik" şeklindeki açıklamayla diplomatik bir üslupla Rusya'nın Batı tarafından "aldatıldığını" örtülü bir biçimde dile getirmiştir. (www.pravda.ru (17.07.2012)).

Benzer bir şekilde NATO'nun BMGK'nin Libya'ya müdahale kararının dışına çıktığı konusunda eleştiride bulunan RF Dışişleri Bakanı Lavrov müdahale kararının kesin olması gerektiğini ifade etmiştir: "Hepimizin paylaştığı bir amacı gerçekleştirmek üzere güç kullanılması için bir yetki alınması herhangi biri tarafından istenildiğinde, kararda bu herhangi birinin kim olduğu, bu yetkiyi kimin kullanacağı, angajman kurallarının ne olacağı ve güç kullanımının sınırlarının ne olacağını kesinleştirmeleri gerekecektir." (Hasler 2012: 67).

Suriye'deki savaşta sivil can kayıplarının artarak devam etmesinin nedenini Rusya, yabancı aktörlerin muhalif güçleri desteklemesinin, "Libya senaryosunun" Suriye'de de tekrarlanacağı beklentisini güçlendirmesine yol açma olasılığı olarak görmektedir. Bu durumun tehlikeli bir oyun olarak algılayan Rus yönetimi, bütün Ortadoğu için telafisi güç sonuçlara yol açabilecek türden ve güç dengesini bozabilecek bir kararın BMGK'nden çıkmasına karşı çıkmaktadır. Moskova'dan bakıldığında benzer girişimlerin Ortadoğu'da Sünni-Şii çatışmasına yol açma olasılığı güçlü görünmektedir. Rusya yabancı güçlerin bir devletin iç işlerine müdahale etmemesi dolayısıyla bu devletin egemenliğini koruması ve bizzat kendisi tarafından kullanılması gerektiğini savunmaktadır (Studneva www.interaffairs.ru (12.06.2012)).

Rusya'nın Ulusal Çıkar Tanımlaması ve "Suriye Söylemi"

7 Mayıs 2012 tarihinde üçüncü kez seçilerek göreve başlayan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin kendisine ait internet sitesinde yap-

tiği açıklamada Devlet Başkanlığına devraldığı Medvedev'in Suriye konusundaki görüşlerini² teyit etmiştir³ Nitekim Suriye krizinin başlangıcından bu yana Rusya'nın pozisyonunda herhangi bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Moskova, yabancı ("insani" ya da değil) her tür müdahale, rejim değişikliği gibi barışçıl olmayan ve uluslararası hukuk ilke ve normları açısından meşruiyeti eksik ya da tartışmalı olan tek taraflı uluslararası girişimler yerine sorunun barışçıl düzenlemelere başvurularak çözülmesi yönündeki ısrarcı tutumunu sürdürmektedir.

Rusya'nın algısında Suriye sorunu, bizzat Suriyelilerin sorudur ve bu nedenle diğer devletler çatışma taraflarından herhangi birini desteklemek yerine tarafların en kısa zamanda ulusal diyalog temelinde sorunu çözümlenmeleri için diplomatik baskı uygulamaları gerekir.⁴ Zira diyalog kurma olasılığı zayıfladıkça Moskova, Suriye'nin hızla bir iç savaşa sürükleneceği endişelerini sıkça dile getirmektedir.

Teorik açıdan tanımlı ulus devletlerin uluslararası sistemdeki davranış ve ürettikleri politikalara yön veren sadece güç ve çıkarları olmayıp aslında devletler "uluslararası politikada bulunan egemenlik ve müdahale etmeme gibi temel ilkeler" den etkilenerek ya da bu temel normları dikkate alarak hareket ederler (Steans vd. 2010: 193). Normların ve çıkarların iç içe ya da karşı karşıya bulunan günümüz dünyada "yine de insan haklarının egemenlik ve müdahale etmeme karşısında dengelenmesi gerekir" (Steans vd. 2010: 193). Bununla birlikte ulus devletler bazen bu normlara sırf normatif bir aktör oldukları için başvuramazlar reel çıkarlarını gerçekleştirirken

² Rusya'nın bir önceki dönemin Devlet Başkanı Medvedev, BMGK üyeleri ile gerçekleştirdiği operasyonel toplantıda Suriye sorununa ilişkin Rusya'nın görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: "Rusya, siyasi rejimlerin değiştirilmesine yönelik tek taraflı her türlü önlemin Güvenlik Konseyi aracılığıyla meşrulaştırılma girişimlerine karşı çıkacaktır. BM bu amaçla kurulmamıştır ve sonuç olarak ülkesinin kaderini belirleyecek olan halktır, ister bu durum Yakın Doğu'da olsun, ister Avrupa ya da Amerika'da olsun" (www.kremlin.ru (10.07.2012)).

³ "Libya senaryosu" nun birilerinin Suriye'de gerçekleştirmeye niyetlenmesine izin verilmemelidir. Uluslararası toplumun gayretleri Suriye'de ulusal düzeyde bir uzlaşmaya varılması yönünde olmalıdır. Ulusal düzeyde diyalogun başlatılmasının ön koşulu, çatışmaların sonlandırılmasıdır. Uzlaşma, ön koşulsuz, yabancı müdahale olmadan ve devletin egemenliğine saygı gösterildiği koşullarda gerçekleştirilmelidir. Suriye hükümetinin ilan ettiği demokratikleşme reformlarının hayata geçirilmesi için elverişli koşulların sağlanması gerekir. Rus diplomasisinin asıl amacı, Suriye'deki çatışmaların kanlı bir iç savaşa dönüşmesini engellemektir. "Libya senaryosunun" birilerinin Suriye'de gerçekleştirmeye niyetlenmesine izin verilmemelidir. Uluslararası toplumun gayretleri, Suriye'de ulusal düzeyde bir uzlaşmaya varılması yönünde olmalıdır. Ulusal düzeyde diyalogun başlatılmasının ön koşulu, çatışmaların sonlandırılmasıdır. Uzlaşma, ön koşulsuz, yabancı müdahale olmadan ve devletin egemenliğine saygı gösterildiği koşullarda gerçekleştirilmelidir. Suriye hükümetinin ilan ettiği demokratikleşme reformlarının hayata geçirilmesi için elverişli koşulların sağlanması gerekir. Rus diplomasisinin asıl amacı, Suriye'deki çatışmaların kanlı bir iç savaşa dönüşmesini engellemektir.

⁴ Başında, Konsey Başkanı A. Sida'nın bulunduğu muhalif Suriye Ulusal Konsey'inin 11 Temmuz 2012 Moskova'da gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov ile yapılan görüşmede Rusya'nın Suriye sorununun barışçıl yollardan çözümü yönündeki görüşü teyit edilmiştir. (www.mid.ru (16.07.2012)).

meşruiyet aracı olarak kullanabilirler. Olgusal düzeyde siyasi tarih sayfaları bu tür örneklerle doludur. Nitekim son olarak Libya'ya karşı gerçekleştirilen uluslararası müdahalede ABD, Fransa, Almanya gibi sürece etkin olarak müdahil olan Batı devletlerin hiç biri salt insanlık adına bunu yapmamışlardır. Stefan Hasler bu üç oyuncunun Libya'ya müdahalesi sırasında izledikleri politikaları karşılaştırmaları olarak analiz etmiş ve aşağıdaki sonuca ulaşmıştır:

“Batı toplumlarında normlar çok önemliymiş gibi görünüyorsa da diğer çıkarlar söz konusu olduğunda ya da müdahale etmeme bir (devletin) bizzat kendi halkını ilgilendirmiyorsa cüzi bir öneme sahiptir (onların normları) uluslararası politikada etkisi belirleyici değildir.” (Hasler 2012: 155).

Gerek Libya gerek Suriye krizleri sırasında Rusya da Batılı devletlerin yaklaşımlara benzer bir biçimde salt egemenlik ve müdahale etmeme gibi temel uluslararası hukuk ilkelerine dayalı olarak politikalar üretmemiştir. Libya ile karşılaştırıldığında çıkarlarının çok daha belirgin olduğu Suriye sorununa yaklaşımında Rusya'nın politikalarına yön veren ulusal çıkarındaki ekonomik, siyasal, askeri ve jeopolitik öncelikler olmuştur.

Rusya'nın Suriye krizine ilişkin geliştirdiği söylem Batı karşıtı bir söylem olmuştur. Bu söyleminin oluşturulmasında tek ve en önemli belirleyici olmamakla birlikte, Moskova'nın Suriye ile ikili ilişkilerinde ekonomik ve siyasal çıkarları doğal olarak tartışmasız bir etkiye sahip olmuştur. Ekonomik çıkarlar açısından bakıldığında Suriye Rusya'nın önemli bir silah alıcısı devlet konumundadır. Rusya, Suriye'nin Sovyet dönemine ait 13.4 milyar dolar borcunun %73'nü silmiştir. 2011 yılında Suriye, Rusya'nın beşinci sırasındaki silah alıcısı haline gelmiştir (3.5-3.8 milyar dolarlık silah alımı) (Troyansky www.ojcs.siue.edu (8.08.2012)). Stockholm International Peace Research Institute'un bir araştırmasına göre, silah satışı, 2002-2006 döneminden 2007-2011 dönemine kadar %580 oranında artış göstermiştir. Moskova, son beş yılda Suriye'nin toplam silah alımının %78'ni sağlamıştır, Rusya'nın Suriye'deki ekonomik çıkarları açısından silah ihracatı dışında önemli bir diğer boyutunu buradaki ekonomik yatırımlar oluşturmaktadır. 2009 yılında Rusya'nın Suriye'deki yatırımları 19.4 milyar dolara ulaşmıştır (Troyansky www.ojcs.siue.edu (8.08.2012)).

Rusya'nın Soğuk Savaş döneminde sadık müttefiki olan günümüz Suriye ile askeri açıdan da önemli ortak çıkarları bulunmaktadır. Rusya'nın Suriye'deki askeri çıkarları açısından Akdeniz kıyısında yer alan Tartus deniz üssü belirleyici bir işleve sahiptir. Askeri anlamının fazla olmamasına karşın, askeri üs Rusya'nın Ortadoğu ve Akdeniz bölgelerinde stratejik angajmanını simgelemektedir.⁵ Rusya ayrıca Temmuz 2012'den beri Akde-

⁵ Rus ordu mensupları, asker üs kavramı yerine “Rus donanması için askeri ve teknik tedarik noktası” kavramını kullanmayı tercih etmektedirler.

niz'e.⁶ rotası Tartus üssü olan on bir askeri gemi sevk etmiştir. Rusya, 1971'te SSCB-Suriye arasında imzalanan bir anlaşma gereği kurulan Tartus üssündeki haklarından Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da yararlanmaya devam etmiştir (Williams www.sundaytimes.lk (15.06.2012). Suriye'deki Tartus deniz üssü, Ukrayna'nın Rusya'yı Sivastopol'dan çıkarması durumunda Akdeniz'de alternatif bir üs olarak stratejik bir değer taşımaktadır (www.strategic-culture.org (18.05.2012). Öte yandan Tartus deniz üssünün ABD tarafından Rusya'nın hinterlandı olarak kabul ettiği Sovyet sonrası coğrafyaya erişim noktası olarak kullanma olasılığı bulunduğundan (Kafkasya'daki renkli devrimlerde oynadığı rol nedeniyle) Rusya'nın bu bölgelerde etkisinin korunması açısından üssü elinde tutması önem taşımaktadır (Erenler 2012: 177).

"Suriye" söyleminin, Rusya'nın Suriye'deki ekonomik ve askeri çıkarlarının ötesinde Rusya'nın iç politikaya yönelik bir boyutu da bulunmaktadır. Aralık 2011 Parlamento seçimleri ve Mart 2012 Devlet Başkanlığı seçimleri ile iktidardaki Birleşik Rusya Partisine yönelik muhalefetin artması iktidarın arkasındaki halk desteğinin zayıf olduğunu göstermiştir. Milliyetçi ve Batı karşıtı söylem, kamuoyu desteğinin güçlendirilmesinde kullanılan bir mekanizma haline gelmiştir. Suriye'deki muhalefetin aşırılarıyla birlikte hareket etmelerinden duyduğu rahatsızlık nedeniyle Rusya, Suriye'deki hükümet karşıtı güçleri "terörist" olarak tanımlamıştır (Euronews TV Channel, 9 Eylül 2011). Amaç, Rus kamuoyu algısında "muhalefet" olgusunu olumsuz bir unsur olarak yerleştirmek şeklinde bir algı yönetimi söz konusu olabilir. Rus siyasal sisteminin aşmakta hala sıkıntı yaşadığı demokrasi açığı⁷ dikkate alındığında Rusya'daki "Suriye" söyleminin geçici olarak kamuoyunun dikkatinin dış çevreye yönlendirme amaçlı bir manipülasyon aracı olarak kullanılması olarak değerlendirilmek mümkündür.

Rusya'nın geliştirdiği "Suriye" söyleminin iç çevreye yönelik boyutundan çok dış çevreye yönelik bir boyutu bulunmaktadır. "Suriye" söylemi burada ifadesini daha kapsayıcı olan "egemen demokrasi" konseptinde bulmaktadır. Rusya'nın dış politikasına yön veren "egemen demokrasi" konsepti açısından devletlerin iç işlerine müdahale pratiği kabul edilemez bir durumdur. Rusya, Suriye krizi özelinde bu normatif pozisyonunu reelpolitığıne aktarmış bulunmaktadır. Yeterince güçlü olmadığı için Rusya, Batı'nın Miloseviç'in Sırbistan'ına (2000), Saddam'ın Irak'ına (2003) ve Kaddafi'nin Libya'sına (2011) yaptığı müdahalelere karşı koyamamıştır. Ancak "Moskova, "Libya senaryosunun" uluslararası pratiğe kazanmasını

⁶ Rusya Savunma Bakanlığı, 2012 Temmuz ayının ilk yarısında 11 Rus askeri geminin Akdeniz'e sevk edileceğini duyurmuştur. Interfax haber ajansının verdiği bilgiye göre bu gemilerden 7 tanesi yakıt ikmali amacı ile Tartus limanına uğrayacaktır.

engellemek açısından (Suriye krizini) son test olarak görmektedir.” (Putin 2012).

Rusya, dış müdahale karşıtı bir tutum izlemekten ziyade kullanılan yöntemlere ve üslubuna karşı bir duruş sergilemektedir. Oyunu kurallarına uygun oynanması gerektiğini savunan Moskova yönetimi, yumuşak güçle yakın çevresinde etkisini güçlendirme yönündeki politikalarına bir anlamda uluslararası meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır.

Ortadoğu’da Rus Jeopolitik Çıkarları ve Rus-Amerikan Rekabeti

Ekonomik ve askeri çıkarları dışında Rusya’nın Suriye politikasını biçimlendirmesinde jeo-politik çıkarları önem kazanmaktadır. Rus Dışişleri Bakanı Sergei Lovrov’un değerlendirmesiyle, “Şam yönetimini devirmek için yapılan girişimlerin, büyük bir jeopolitik oyunun parçası olduğu görülüyor. Bu planlar açıkça İran’ı hedeflemektedir. İçinde, ABD, NATO ülkeleri, İsrail, Türkiye ve bölgedeki bazı devletlerin yer aldığı bir büyük devletler grubu, bu ülkenin bölgesel gücünü zayıflatmayı amaçlamaktadır.” (Lavrov www.huffingtonpost.co.uk (16.07.2012). ABD’nin 2003’ ten beri işgal ettiği Irak’tan çekilmesi, 2012 Amerikan başkanlık seçimi nedeniyle Obama yönetiminin Libya’ya yapılan müdahaleden sonra Suriye krizinin çözümlenmesinde görece isteksiz davranması nedeniyle Rusya Ortadoğu bölgesine yönelik jeopolitik çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla Libya krizi ile karşılaştırıldığında görece daha proaktif bir politika izlemektedir. Rus hükümeti, Suriye’de sivil bir savaşın çıkmasını riske etmede ve çatışmanın bütün bölgeye yayılmasında çıkarı olmamasına karşın son güçlü müttefiki olan İran’ın zayıflatılmasından ve ABD’nin Ortadoğu’da etkisinin artmasından endişe etmektedir. Bazı uzmanlar Suriye’deki çatışmayı, eski süper güç ile son kalan süper güç arasındaki jeopolitik çatışmanın yeni bir bölümü” olarak görmektedirler (Trenin www.foreignaffairs.com (16.04.2012).

Georges Friedman’a göre, ABD ile Rusya arasında yaşanan bu jeopolitik rekabetin odağında İran bulunmaktadır. Bu bağlamda, Rusya ve Çin’in yapmak istedikleri şey, zayıflatılan ve Batı’dan tecrit edilen Suriye’nin İran’ın etki alanına dâhil etmektir. Suriye’nin İran’a bağımlılığı, ABD’nin çekildiği Irak’ın bağımlılığından fazla olacaktır ve bu sayede Afganistan’dan Lübnan’a uzanan bir kuşak üzerinde İran’ın jeopolitik üstünlüğü sağlanacaktır (www.stratfor.com (24.07.2012).

Kuzey Afrika gibi Ortadoğu da, Rusya’nın dış politika öncelikleri arasında birinci sırada yer almamaktadır. Bu bölgelerde yaşanan sorunlara Moskova’nın yaklaşımlarının konjonktürel olması nedeniyle bütüncül, tutarlı, kalıcı ve uzun vadeli bir politikadan söz etmek pek olanaklı görülmemektedir (Bourtman www.meria.idc.ac.il (22.08.2012). Genel olarak ifade edilecek olursa Rusya’nın Ortadoğu politikasının en belirgin özelliği pragmatik ve realist olmasıdır (Tsygankov 2010: 129-201; Kreutz 2007: 68). Suriye krizinden dolayı Rusya’nın Ortadoğu bölgesinin güç dengesi açısından büyük ölçüde önemseydiği konu, Suriye sonrası dönemde Rusya’yı çev-

releyen bu bölgede İslami köktendinciliğin yayılma ve daha somut olarak radikal dincilerin eline geçen bir Suriye'nin elinde bulundurduğu silahları, Rusya ve BDT ülkelerine karşı kullanma olasılığıdır (Dolgov www.interaffairs.ru (16.07.2012); Katz 2011: 6). İktidar karşıtları arasında Müslüman Kardeşlere mensup kişilerin yoğun olması nedeniyle Rusya bu olasılıkları ciddiye almaktadır (Engdahl 2012). Irak ve Suriye'de başlayıp Batı'ya ve Rusya'ya yönelik IŞİD terör örgütünün küresel boyut kazanan terör eylemlerin artması, Rusya'nın güvenlik endişelerini o denli arttırmıştır ki Rusya, Mısır'da düşürülen yolcu uçağı ve IŞİD tarafından üstlenilen eylemden sonra Suriye'de hava operasyonları düzenlemeye başlamıştır.

Rusya'nın Ortadoğu politikasını, Ortadoğu'ya ilişkin olmayan iki prizma belirlemektedir. Birincisi, Rusya'da 2011-2012 tarihinde yapılan meclis ve devlet başkanlığı seçimleri; İkincisi ise "Rusya-ABD ilişkilerinin geniş bağlamı, özellikle Obama yönetimi tarafından Rusya-ABD ilişkilerinde uygulanan "resetleme" ajandası." (Dannreuterer 2011). Rusya-ABD ilişkilerinde Obama iktidarı döneminde yaşanan görece "esneklik" ve "yumuşamanın" gereği olarak Rusya'nın ABD'ne verdiği bazı tavizler dikkat çekmektedir: ABD ve NATO'nun Afganistan politikalarına verilen destek; İran'ın nükleer programı konusunda daha az iddialı ve kışkırtıcı politika izlemekten kaçınılması; bu çerçevede BM'de alınan kararları desteklenmesi ve İran'a S-300 füze sistemlerinin satışından vazgeçmesi gibi.

Öte yandan ABD'nin Suriye'ye ilişkin geliştirdiği söylemde ağırlıklı olarak insan hakları ve demokrasi kavramlarına yer verilmektedir. ABD'ne göre, Rusya ve Çin'in liberal olamayan devletleri destekleme politikaları (Gopin www.scar.gmu.edu (18.06.2012)). Suriye sorunu ile ilgili yürütülen diplomatik girişimlerde çoğu zaman iki küresel aktörü karşı karşıya getirmektedir. ABD'nin zaman zaman Rusya'yı bu konudaki eleştirilerde tehditkâr bir üslup kullandığına da tanık olunmaktadır. Örneğin Temmuz 2012 başında ABD Dışişleri Bakanı H.Clinton, Suriye konusunda uluslararası bir toplantının düzenlenmesinden söz etmiştir ve Rusya ile Çin'in muhalif tutumlarından dolayı bir bedel ödeyecekleri tehdidinde bulunmuştur. (www.strategic-culture.org (16.07.2012)). Krizin seyrine bağlı olarak sertleşen diplomatik üsluba karşın ABD ile Rusya'nın yaklaşım farklılıklarını nedeniyle aralarındaki diyalogun daha fazla bozularak krize yol açması beklenmemelidir. ABD, Suriye'ye uluslararası bir müdahale düzenlenmesi konusunda isteksiz davranmaktadır. İçsel neden olarak, ABD'de 2012 yılının sonunda başkanlık seçimlerinin yapılacak olması, tartışmasız önemli ölçüde belirleyici bir faktördür. Amerikan kamuoyunun müdahaleye olumsuz yaklaşımı yanı sıra Suriye hükümetinin askeri kapasitesinin yüksek olması nedeniyle ABD'nin başarısız olma riski göze almaması gibi başka içsel dinamikler de rol oynamaktadır. İsrail faktörü, ABD'nin müdahale yanlısı olmayan tutumunu belirleyen en önemli dışsal etken olma özelliğini korumaktadır. "İsrail'in Suriye'deki duruma ilişkin tutumu açıkça belirlenmiş olmadığı için Obama, ABD'deki değişik siyasi akımlar dâhil İsrail-yanlısı lobinin istekleri-

ni ulusal düzeyde dengelemek zorundadır.” (Hasler 2012: 112). Suriye krizinin bölgede etniler-arası ya da mezhepler-arası çatışmaları tetiklemesi, bunun sonucunda bölgesel bir güç vakumunun oluşması ve köklü bir biçimde güç dengelerini alt üst etme olasılığı, ABD ve Rusya'nın ortak endişelerini oluşturmaktadır (Dannreuterer 2011: 3; Bellin vd. www.brandeis.edu (15.06.2012).

Rusya'nın İran'ın nükleer programını kısmen de olsa desteklemesi, İsrail-Filistin barış sürecinde Filistin halkından yana olması ve güncel olarak Suriye sorununda Suriye hükümetinin arkasında durması gibi olgusal gelişmeler, Moskova'nın Ortadoğu bölgesindeki jeo-stratejik angajmanlarının güçlü ve kalıcı olacağına işaret etmektedir. “Moskova'nın Ortadoğu'daki büyük güç inisiyatifi arabulucu olarak formüle edilmiştir. Suriye, Rusya'nın üzerine arabuluculuk rolünü yerleştirdiği ayaklardan bir tanesini oluşturmaktadır. Aslında Rusya, İsrail ile Suriye arasında çözümü amaçlayan herhangi bir girişimin parçası olmaya çalışmaktadır.” (www.usak.org.tr (13.08.2012).

Rusya'nın, Ortadoğu'daki diplomatik angajmanları yanı sıra askeri angajmanları da bulunmaktadır. Suriye'de mevcut uluslararası güvenlik mekanizmalarının çöktüğüne işaret eden Rus uzman Andrey Baklanov, Rusya'nın, Ortadoğu'da kurulacak olası yeni bir güvenlik sistemi ile ilgili inisiyatifi üstlenebileceğini ileri sürmektedir. (Baklanov www.eng.globalaffairs.ru (20.08.2012).

Rusya'nın Suriye Sorununa İlişkin Uluslararası Alanda ve BM Düzeyindeki Diplomatik Girişimleri

Rusya, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde de dış politika potansiyelinin değişmez unsuru olan BMGK daimi üyeliği konumunu dış politikasında etkin bir biçimde kullanmayı sürdürmektedir. BMGK daimi üyeliği, Rusya'ya kendi ulusal çıkarlarına uygun bir biçimde uluslararası çevreyi dizayn etme; çıkarlarına uygun olmayan herhangi bir kararı veto ederek diğer GK üyeleri kendisi ile işbirliği yapmaya zorlama ve küresel bir güç statüsünü ifadelendirme/gerçekleştirme gibi avantajlar sağlamaktadır (Katz 2011: 5). Moskova'nın öne sürdüğü küresel yönetim modelinde BM ve savunduğu norm ve ilkeler, Soğuk Savaş sonrası dönemin uluslararası sisteminin normatif düzeyde işlevselleştirilmesini sağlayacak temel unsurlardır. Buna karşın uluslararası sorun ve çatışmaların çözümlenmesinde küresel bir oyuncu olarak BM'nin bertaraf edilmesi, Rusya açısından uluslararası sistemin istikrarsızlık ve kaosa sürüklenmesi anlamını taşımaktadır. Suriye sorununun çözümü için uluslararası düzeyde yürütülen diplomatik çalışmaların BM'nin çatısı altında gerçekleştirilmesi konusunda büyük bir hassasiyet gösteren Rus yönetimleri, Suriye sorununun çözümüne ilişkin BMGK'ne getirilen üç farklı karar tasarısını (sırasıyla 5 Ekim 2011; 4 Şubat 2011 2012 ve 19 Temmuz 2012 tarihli karar tasarıları) veto etmiştir (Blockmans www.ceps.eu (29.08.2012). Rus Dışişleri Bakanı Sergei

Lavrov'a göre, Rusya ve Çin'in Batı'nın BM'deki Suriye karar tasarılarını veto etmelerinin nedeni, BM'nin egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı ve egemen bir devletin içişlerine karışmama prensiplerini savunmalarından kaynaklanmaktadır (www.turkish.ruvr.ru (28.08.2012).

Böylece Rusya (Ryan www.merip.org (25.05.2012) BM'nin Suriye sorununun çözümündeki etkinlik ve işlerliğine büyük ölçüde gölge düşürmektedir. Hatta Katz'ın belirttiği gibi, Suriye'deki durum ağırlaşarak devam ettikçe Rusya'nın BMGK'deki vetosunun hükmü kaybolabilir. Irak örneğinde olduğu gibi BMGK kararı olmaksızın, ABD liderliğinde oluşturulacak bir "gönüllüler koalisyonu" Suriye'de uluslararası bir müdahale düzenleyebilir (Katz 2011: 7).

Libya ile karşılaştırıldığında Güvenlik Konseyi'nin genel olarak Suriye'ye ilişkin eylemlerinin kararlılık ve bütüncüllükten uzak olduğu dikkat çekmektedir (Mohamed www.asil.org (22.08.2012). Libya'ya karşı düzenlenen uluslararası müdahalenin tartışmalı olan meşruiyeti gerçekleştirilmesi olası bir uluslararası Suriye müdahalenin meşruiyetine büyük ölçüde gölge düşürmüştür (Hasler 2012: 150). Libya konusundan farklı olarak Batılı devletlerin müdahaleye farklı gerekçelerle de olsa pek istekli davranmamaları da sürecin yavaş ilerlemesine yol açmıştır. Başta ABD olmak üzere Batı ile Rusya arasındaki rekabetin BMGK'e taşınması ve karar alma sürecin bloke edilmesi dışında krizlerin "zamanlama" faktörü de önemli bir rol oynamıştır. Suriye'de şiddet olayları başladığında Arap Baharı dört ayını tamamlamış; Tunus ve Mısır'da liderler (Ben Ali ve Mübarek) iktidardan uzaklaştırılmış; Libya'ya askeri müdahale bir gün önce başlatılmıştı. Mart 2011 tarihinde Suriye hükümetinin göstericilere karşı harekete geçtiğinde BMGK ve dünya kamuoyu Libya'daki olaylara odaklanmıştı.

Libya'dan sonra Suriye krizi konusunda BMGK nezdinde ortaya çıkan gelişmeler ve alınan kararlar BM'nin "Koruma Sorumluluğu" ("Responsibility to Protect") normunun reelpolitikte sınırlarını ortaya koymasından büyük önem taşımaktadır. BM'nin Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan uluslararası sorun ve çatışmaların çözümünde etkin bir mekanizma olmadığı yönündeki eleştiriler Suriye krizi güncelinde bir kez daha gündeme gelmektedir.

Mayıs 2011'de Suriye'nin Homs şehrinde Devlet Başkanı Beşar Esad'ı protesto eden muhalif göstericilere karşı Suriye askeri birliklerinin şiddet kullanarak cevap vermesi ile başlayan siyasi gelişmeler her gün kaygı verici sayıda sivilin yaşamını yitirmesiyle devam etmektedir. Suriye'deki bu gelişmelerin BMGK'nin gündemine yerleşmesi ilk kez İsrail-Filistin sorununun görüşüldüğü sırada olmuştur. ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya, Suriye hükümetinin göstericilere karşı uyguladığı şiddeti kaygı ile izlediklerini belirtilirken Rus temsilciler Suriye'ye karşı düzenlenecek herhangi bir uluslararası müdahaleye karşı çıkmışlardır (U.N.SCOR, 66th Sess., 6520mtg.at 13,15,21,27 U. N. Doc. S/PV.6520 (Apr.21, 2011) hereinafter Security Council 6520th Meeting). Aynı hafta içinde BMGK ilk kez Suriye gündemi ile

toplantıdır. Rus temsilciler, “Suriye’de güncel durumun, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmamaktadır.” (Security Council 6524th Meeting, supra note 4, at 6a10) gerekçesiyle karşı çıkmışlardır. Rusya’nın karşı tutumu nedeniyle daha sonra Suriye hükümetinin şiddet içeren eylemlerin BMGK tarafından kınanması konusunda İngiltere ve Fransa’nın girişimleriyle bir kararın alınması da mümkün olmamıştır. Nihayet Ağustos ayında BMGK bir Başkanlık Bildirisi çıkartarak bu tikanıklığı giderilmeye çalışmıştır. BMGK’nin ilk kolektif eylemi olan bu bildirin önemi; a) BM’nin Suriye konusunda sesini duyurmasından; b) şiddet olaylarının derhal durdurulması yönünde Suriye yapılan önemli bir uluslararası çağrı olmasından; c) Suriye’nin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı şerhi içermesinden; d) BMGK’nin Suriye sorunun çözümüne dâhil olma kararlılığı göstermesinden kaynaklanmaktadır. Kasım 2011’de Fransa, Portekiz ve İngiltere’nin hazırladıkları Başkanlık Bildirisinde yer alan hususlara yer verildiği taslak karar da Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir.

4 Şubat 2012 tarihinde BMGK yeni bir karar taslağı oylamıştır. Karar taslağı, Suriye’de her iki tarafın da şiddeti kesmesi, Suriye hükümetinin bütün vatandaşlarını koruması, ordu ve diğer silahlı grupların işgal ettikleri şehir ve köylerden çekilmesi gibi önlemleri içermekteydi. Bu tasarı da Rusya ve Çin tarafından reddedilmiştir (Lauria Wall St.J. Mar.13 2012).

Rusya şiddetin bir an evvel kesilmesi gerektiğini kabul etmekle birlikte rejim değişikliğinin kabul edilemez olduğunu gerekçesiyle karar sürecini bloke etmiştir. Kararının gerekçesini planda Esad’ın görevden uzaklaştırılmasının yer alması oluşturmuştur. Bu durumu olası bir rejim değişikliği olarak algılamış olan Moskova, bu tür baskıcı diplomasi yöntemleri ile Suriye’de “yıkıcı bir iç savaşının fitilinin ateşleneceği ve bölgeyi istikrarsızlaştıracak” (SC/10534 Jan 31, 2012) iddia etmiştir.

Şubat 2012’de Moskova yönetimi bu yaklaşımını daha da somutlaştırmıştır: Başkan Putin, “Libya senaryosunun” tekrarlanmasına izin verilmesi gerektiğini beyan etmiştir (Putin www.ria.ru (23.05.2012). Moskova’ya göre, sorunun çözümüne yönelik uluslararası toplumun sarf ettiği çabalar, bir dış müdahale yerine sorunun taraflar arasında uzlaşılarak çözümünü sağlayacak çabaların desteklenmesi ve Suriye’nin egemenliğine saygı gösterilmesi noktasında dikkatli davranılması şeklinde olmalıdır.

4 Şubat 2012 kararın veto edilmesinden sonra 16 Şubatta BM Genel Kuruluna sunulan benzer öneri metni, 137 lehte, 12 aleyhte ve 17 çekimser oy olmak üzere kabul edilmiştir. Aleyhte oy kullanan devletler: Rusya ve Çin’in yanı sıra Beyaz Rusya, K.Kore, Zimbabve, İran ve Suriye, Bolivya, Küba, Nikaragua, Ekvator ve Venezüella olmuştur. Oylamada Rusya’nın güçlü bir pozisyonda bulunduğu BRİC üyesi devletlerin demokratlar ve antidemokratlar şeklinde bölündüklerine tanık olunmuştur (Emerson www.ceps.eu (28.04.2012). BMGK, Suriye hükümetinin şiddeti durdurması ve Annan Planını uygulamaması durumunda BM Sözleşmesinin 7. Maddesini uygulamaya koyacağı uyarısında bulunmuştur. Bunun için Suri-

ye'ye 22 Temmuz 2012 tarihine kadar süre verilmiştir (www.haberler.com (12.07.2012)).

Rusya ve Çin son olarak ABD'nin desteklediği 19 Temmuz 2012 tarihli BMGK kararını, Suriye'ye müdahaleye yol açacağı gerekçesiyle üçüncü kez veto etmişlerdir (www.voltairenet.org (22.07.2012)). "Hague" karar tasarısı 10 gün içinde Suriye hükümetinin sivil yerleşim yerlerinden çekilmesi yanı sıra Suriye askeri birliklerinin ağır silahlarını bırakıp kışlalara dönmesini öngörmekteydi. Rusya, çatışmaya taraf "Özgür Suriye Ordusu'nun" Suriye hükümeti ile aynı muameleye tabi tutulması gerektiğini öne sürerek bir kez daha BMGK karar tasarısını veto etmiştir. Böylece Moskova, Batı'yı bir kez daha Suriye sorunu konusunda uluslararası bir çatışmanın tarafı olmakla suçlamıştır (Heath www.busienessweek.com (2.02.2012)).

BMGK, Esad rejiminin şiddeti durdurulmaması ve Annan Planını uygulamaması durumunda BM Sözleşmesinin 7.Maddesini uygulamaya koyacağı uyarısında bulunmuştur. Bunun için Suriye'ye 22 Temmuz 2012 tarihine kadar süre verilmiştir (www.haberler.com (12.07.2012)). BM Güvenlik Konseyi toplantısı sonrasında basın mensuplarının sorularını yanıtlayan Rusya'nın BM Temsilci Yardımcısı Alexander A. Pankin Rusya'nın 7.Maddenin uygulamasına karşı olduğunu ifade etmiştir: "Annan Planının uygulanması için sadece Suriye hükümetine değil, bütün taraflara baskı yapılmalıdır. 7.Madde ise en son çare olarak düşünülme(si) gerekir." (www.haberler.com (12.07.2012)). Aynı şekilde Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı Gennadii Gatilov da yaptığı açıklamada, "Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 7. Maddenin devreye sokmanın bizim için kabul edilemez olduğunu birçok kez söyledik. Bu karar tasarısını kullanarak gelecekte güç kullanımına başvurmak, bizim için kesinlikle kabul edilemez" demiştir (www.aksam.com.tr (12.07.2012)).

Rusya, BM platformu dışında da aktif olarak konuyla ilgili uluslararası faaliyetlere katılarak Suriye krizine yönelik diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Moskova, sorunun barışçıl çözümüne ilişkin hazırlanan 6 maddelik Annan Planını desteklemiştir. Planın başarıyla uygulanması amacıyla Rusya'nın inisiyatifiyle başkent Moskova'da düzenlenen konferansta konuşan Rus Dışişleri Bakanı Lavrov, Annan Planının başarıyla uygulandığını savunmuştur (Studneva www.interaffairs.ru (12.06.2012)).

Annan Planından sonra Moskova için Suriye sorununun çözümünün uluslararası meşruiyet açısından tartışmasız nitelikteki diğer bir kaynağını da, BM-Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın davetiyle 29 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de gerçekleşen toplantı kararları oluşturmaktadır. Toplantının resmi içeriğinde 6 maddelik Annan Planının uygulanmasına ilişkin hususların ele alınacağı duyurulmuştur. Ancak Suriye'de geçiş sürecinin hızlandırılmasını öngören bazı önlemlerin (ulusal birlik hükümetinin kurulması, Esad'ın görevi yardımcısına bırakması gibi) tartışılması da söz konusu olmuştur (www.mid.ru (12.09.2013)).

Cenevre Konferansı kapanış beyanında, ilgili tüm tarafların katılımı ile ve oйдаşma temelinde bir geçiş hükümetinin kurulması öngörüldüğü belir-

tilmiştir. Bu arada mevcut Suriye hükümetinin başı Esad'ın görevinden uzaklaştırılmasıyla ilgili görüş farklılıklarının giderildiği görülmektedir. Kofi Annan'ın Esad'ın görevden uzaklaştırılmasına ilişkin görüşü ile Rusya'nın görüşü arasında bir yaklaşım farkı bulunmamaktadır. Annan'ın ifadesiyle, "Esad'ın görevinden ayrılması ve süreci devam ettirecek temsilcinin atanması zamanı geldiğinde, o buna hazır olmak zorundadır." Cenevre Konferansında Rusya'nın Esad'ın görev süresi ile ilgili diğer Batılı devletlerine taviz verdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Rus Dışişleri Bakanı Lavrov: "Biz, Beşar Esad'ı desteklemiyoruz. Biz, herkesin üzerinde uzlaştığı hususları destekliyoruz: Kofi Annan Planı, Güvenlik Konseyi kararı ve Cenevre Bildirisi... biz tamamen bu dokümanları destekliyoruz" demiştir (www.strategic-culture.org (19.07.2012)). Rus uzman Sergei Filatov'a göre, Esad'ın görevden uzaklaştırılması konusunda Moskova yönetimi, Batı'nın kolayca manipüle edeceği yeni bir Suriye yönetimi istediğini düşünmekte ve bu yolla Rusya ve Çin'in zayıf karnı olan Avrasya'nın merkezine yolu açacağından endişe etmektedir (Filatov www.interaffairs.ru (17.07.2012)).

Moskova için Suriye sorununun barışçıl yollardan çözümlenmesinde uluslararası meşruiyeti olan dokümanlar Annan Planı, Cenevre Bildirisi ve BMGK kararı olup bu çerçevenin dışına çıkılarak geliştirilecek herhangi bir çözüm BM'nin bertaraf edilmesi olarak algılanmaktadır. Nitekim bu bağlamda Rus yönetimi, birincisi Tunus'ta, ikincisi İstanbul'da, üçüncüsü de Paris'te toplanan "Suriye'nin Dostlarının" hiçbir girişimini desteklememiştir ve bu konuda ABD ile karşı karşıya gelmiştir (www.mid.ru (16.07.2012)).

Suriye Savaşında Son Perde: Türkiye-Rusya İlişkilerinde ve Ortadoğu'da Sert "Soğuk Savaş" Rüzgârları

Soğuk Savaşın sona ermesi ile dağılan Sovyetler Birliği'nin ardılı konumundaki Rusya Federasyonu, vazgeçilmez birincil çıkarlarının bulunduğu yakın çevresi dışında yaklaşık çeyrek yüzyıldan sonra ilk kez bölgesel bir krize küresel bir güç olarak bu denli aktif bir biçimde ve askeri araçlar kullanarak angaje olmaktadır (Ayad vd www. lemonde.fr (20.10.2015)). Oysa ki Suriye savaşının başladığı dört yıla yakın süre boyunca Moskova sorunun çözümünde etkin küresel bir uluslararası aktör olarak belirleyici bir rol üstlenmiş ve bu bağlamda diplomatik araç ve mekanizmalarını kullanmakla yetinmiştir. Muhafazakar bir oyuncu olarak Rusya'nın Suriye savaşına ilişkin izlediği geleneksel "bekle gör" politikasındaki radikal değişim, 31 Ekim 2015 tarihinde 224 sivilin yaşamını yitirdiği bir Rus yolcu uçağının Mısır'da düşürülmesi ve olayın IŞİD terör örgütü tarafından üstlenmesi ile meydana gelmiştir. ⁸ Moskova Suriye'de bulunan IŞİD hedeflerine karşı yoğun hava bombardımanları ile saldırıya geçmiştir.

⁸ Söz konusu saldırı ile ilgili yaptığı değerlendirmede Rus Devlet Başkanı Putin "Sina'da bizim (vatandaşlarımızın) katledilmesi, can kaybı sayısı açısından en kanlı katliamlardan bir tanesidir...(..) Zaman kaybetmeden harekete geçmemiz ve sorumlularını adlarıyla bilmek zorun-

Viyana'da 14 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen Suriye toplantısında (www.bbc.com (25.11.2015)). Suriye sorununun çözümüne ilişkin Batı ile Rusya arasında başta Suriye Devlet Başkanı Esad'ın geleceğinin ne olacağı gibi bazı noktalara karşın genel olarak bir uzlaşmaya varıldığı görece umut verici bir atmosferin hakim olduğu bir ortamda Moskova'nın Suriye savaşına fiilen askeri araçlarla müdahil olması sadece Suriye'nin savaş sonrası statükonun değil aynı zamanda Ortadoğu bölgesindeki güç dengelerinin ne olacağı soru ve endişelerini beraberinde getirmektedir (Taşpınar www.bbc.com 30.11.2015). Moskova'nın Suriye politikasındaki bu radikal taktiksel değişim, sadece farklı ve çoğunlukla çatışan çıkarlara sahip olan Suriye savaşının doğrudan taraflarını ve bölgedeki illegal terör örgütleri değil özellikle Türkiye gibi bölge aktörlerini ve ABD, NATO başta olmak üzere bölgedışı küresel aktörlerin izleyecekleri politikalara da yansımaktadır.

Suriye savaşının gelişiminde ve Ortadoğu bölgesindeki güç dengelerinin yeniden şekillendirilmesinde son dönemin ikinci büyük depremi, 24 Kasım 2015 tarihinde 2012 tarihli angajman kurallarını çiğnediği ve Türk hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle bir Rus askeri uçağının düşürülmesi ile yaşanmıştır. NATO üyesi bir devletin Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana Rusya'ya karşı düzenlediği ilk meydan okuma olma özelliğine sahip olduğu düşünülen bu gelişme (www.france24 (24.11.2015)), sadece Türkiye-Rusya arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemekle kalmamış aynı zamanda ikili ilişkiler boyutunu aşarak bölge dengeleri açısından kritik bir boyuta taşınmıştır. Beril Dedeoğlu, Türkiye tarafından uçak düşürme olayı ile ilgili krizi tırmandırmadaki nedeni, Rusya'nın NATO'yu harekete geçirmeye zorlama olarak tanımlamakta ve etkisinin Rusya'nın beklentisine karşın NATO şemsiyesi altında Batılı devletlerin dayanışmalarını güçlendirme, "yeniden Batı" bloğu olmalarına davetiye" olarak değerlendirmektedir (Dedeoğlu www.haber.star.com.tr (28.11.2015).

Rusya, ABD'ne karşı düzenlenen 11 Eylül terör saldırıları sonrasında Afganistan'a yapılan uluslararası müdahalede Batı ile ilk kez birlikte hareket etmiştir; daha sonra hiçbir uluslararası krizin kolektif çözüm mekanizmasına dahil olmamıştır. Irak, Libya ve son olarak Suriye sorununa Batı ile farklı yaklaşımları nedeniyle çatışmadan kaçınmakla birlikte işbirliğinden de uzak durmuş, uluslararası diplomatik girişimlerle yetinmiştir. IŞİD terör örgütünün Rus uçağına karşı Mısır'da düzenlediği saldırı Suriye sorununa ilişkin izlediği politikasının değişimde katalizör görevi görmüştür. Rus politikasındaki günümüzde tanık olunan bu radikal değişimin nedenleri genel olarak, Soğuk Savaş sonrası süreçte biçimlenen ve dönüşen Rusya'nın genel dış politika amaçları, stratejik seçim ve yönelimleri ile ilişkilidir. Küresel oyuncu olarak "Neo-Rusya" söylemi Suriye savaşının bu aşamasında test alanı bulmaktadır. "Bir bakıma Rusya, Putin'in " Yeni Dünya Düzeninin" "tek

dayız. Onları saklanabilecekleri her yerde arayacağız, dünyanın her yerinde onları bulacağız ve cezalandıracağız" (www.lemonde.fr (20.11.2015).

kutuplu” olmasına karşı çıktığı 2007 deklarasyonunu Suriye olayı üzerinden somutlaştırarak bu söylemin sadece retorikten ibaret olmadığını aksine Neo-Rusya’nın “reel politika” konsepti olduğunu vurgulama fırsatı bulmuştur.” (Ertekin www.bilgestrateji.com 149-150). Benzer bir biçimde Dedeoğlu, ABD ile Rusya arasında Doğu Avrupa’dan sonra Ortadoğu’da petrol ve doğalgaz kaynaklarının paylaşımına dair bir “Büyük Oyun”un varlığına işaret etmektedir (Dedeoğlu www.haber.star.com.tr 28.11.2015).

Dış evre faktörlerine bağlı olarak Rusya’nın Suriye politikasındaki değişim, ABD başta olmak üzere Avrupalı devletlerin Suriye savaşına etkin bir çözüm üretmede isteksiz davranmaları; Rusya’nın Batı bloğu içindeki uyumazlık ve farklılıklardan yararlanması; BM başta olmak üzere uluslararası örgütler düzeyinde çözüm girişimlerinin etkisiz olması gibi nedenlere dayalı olarak analiz edilebilir. Sayıları 4 milyona (www.un.org (23.10.2015) ulaşan Suriye savaşının kurbanı sivillerin Avrupa’ya kitlesel gücü ile ölüm denizine dönüşen Akdeniz’in sularının ısınması Suriye sorununa ilişkin diplomatik alandaki çabaların artmasına yol amuştur; IşİD terör eylemlerinin Ortadoğu bölgesinden çapının genişlemesiyle yakın komşu Ortadoğu lkelerinden (Türkiye, Lübnan) Akdeniz’e (Tunus, Mısır (Sina’da Rusya’ya karşı düzenlenen saldırı) ve oradan da Avrupa’nın içine kadar (Fransa’ya) genişmesi sonucunda küresel bir boyut kazanması ve 13 Kasım 2015 tarihli “İkinci 11 Eylül” vakası olarak nitelendirilebilecek olan Paris terör saldırıları ABD, Rusya, Fransa ve Büyük Britanya arasındaki IşİD karşıtı uluslararası bir koalisyon oluşturma sürecine ivme kazandırtmuştur (www.pravda.ru (3.12.2015). Aralarındaki bazı yaklaşım farklılıklarına karşın Batı’nın küresel güçleri ile Rusya’yı geniş bir uluslararası terörle mücadele koalisyonunda buluşturun unsur IşİD ve benzer terör örgütlerin Irak ve Suriye’de yıkıcı faaliyetleri olmuştur. Bu arada Rusya’nın IşİD ile mücadele gerekçesiyle Esad glerine destek vermesi Batıyı belli ölçülerde kaygılandırmaktadır (www.whitehouse.gov (27.11.2015).

Rusya BM başta olmak üzere böyle bir koalisyonun oluşum sürecinde aktif bir rol oynamıştır. Terörizmin finansmanı ile ilgili gayrı meşru yollardan petrol gelirlerinden elde edilen finansmana ilişkin mücadele, BMGK’nin 2199 (2015) sayılı kararıyla uluslararası hukuk açıdan geçerlilik kazanmasında Rusya’nın önemli bir etkisi olmuştur. Başkan Putin BM Genel Kurulu’nda 28.09.2015’de yaptığı konuşmasında (A/70/Pv.13) terörle mücadelede çıkarlar değil evrensel değerler temelinde kolektif bir savunma mekanizmasının oluşturulması gereğini vurgulamıştır. Paris saldırıları sonrasında Fransa’nın BMGK’nin 7565 sayılı 20 Kasım 2015 tarihli ve gündemi “terör eylemlerinden kaynaklanan uluslararası barış ve güvenliğine yönelik tehditler” olan oturumda Rus temsilci urkin , Suriye sorunun üzümünde Suriye Eylem Grubunun 30 Ekim 2015 ve 14 Kasım 2015 dokümanlarının yanı sıra Cenevre Bildirisi esaslarının temel alınması gereğine dikkat çekmiştir (S/PV.7565). Son olarak 14 Kasım 2015 tarihli Viyana görüşmeleri kapanış bildirisinde bir kez daha terör rgt olarak anılan IşİD, An Nusra

ve diğer terör gruplarıyla mücadele teyit edilmiştir (www.mid.ru (20.11.2015)).

Rusya'nın askeri olarak Suriye konusunda harekete geçmesi⁹ ile yeniden şekillenen Ortadoğu'daki güç dengelerinin Türkiye Rusya arasındaki ikili ilişkilere, Türkiye'nin Suriye politikası ve Batı ile ilişkilerine yansımaları derinlemesine bir analizi gerektirmektedir ve çok sayıda yeni çalışmanın konusu olacak kadar kapsamlı bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu bağlamda "Türkiye'nin stratejik olarak önemli ve güvenilir ortağı" (www.turkish.ru (22.05.2015) olan Rusya ile ilişkileri, düşürülen Rus uçağının fitilledığı krizden nasıl çıkacaktır? İki ülke arasında Soğuk Savaş dönemi dahil yaşanan en şiddetli krizlerden biri olan güncel kriz nasıl yönetilecektir; kriz sonrası aşamada siyasi, ekonomik ve ticari açıdan ilişkiler nasıl rehabilite edilecektir? Moskova'nın ekonomik yaptırımlarla sınırlı kalmayacağına beyan ettiği yaptırımlar (www.bbc.com (6.12.2015) (www.pravda.ru (26.11.2015) Moskova'nın genelde dış politikasında en büyük kozu olan doğalgazı içerecek midir? (Erdil www.hurriyet.com.tr (10.12.2015). Rus uçağını düşüren Türkiye'yi "geniş bir jeopolitik çatışmaya" dönüştürme olasılığı bulunan "planlı bir provokasyon" yapmakla suçlayan Moskova yönetimi, (www.france24.com (27.11.2015) IŞİD'e karşı yürüttüğü mücadelede Kürtlerle ittifak yapacak mıdır? (Lulko www.pravda.ru (2.12.2015). Bu ittifakta ABD yer alacak mıdır? NATO üyesi olan Türkiye ile Rusya arasında yaşanan krize nasıl yaklaşacaktır? NATO'nun Suriye ve Ortadoğu'daki politikaları güncel gelişmelerden nasıl etkilenecek ve bütün bu gelişmeler Türkiye-NATO arasındaki ilişkilere nasıl yön verecektir? Türkiye- Rusya arasında alevlenen Soğuk Savaş dönemi propagandasını (www.pravda.ru (03.12.2015) çağrıştıran "Neo-Osmanlı" (www.pravda.ru (05.12.2015) "Neo-Rusya" söylem düellosu nasıl sonuçlanacaktır? "Söylem savaşı"nın ötesinde Rus Dışişleri Bakanı Lavrov'un söz ettiği "Ankara ile "ciddi" olarak gözden geçirilecek ilişkilerin "(www.france24.com (27.11.2015) çatışmacı boyutu ne olacaktır?" gibi sorulara yanıt aranacaktır.

Sonuç

Güncel bir uluslararası sorun olarak uluslararası politikada gündemin hala birinci sıralarındaki yerini koruyan ve bir süre daha uluslararası kamuoyunu meşgul etmesi beklenen Suriye sorunu, uluslararası düzeyde sarf edilen yoğun diplomatik çabalara karşın iç savaşa dönüşecek kadar içinde uyuşmazlık, şiddet, binlerce can kaybı nedeniyle de vahşet içermektedir. Sokaktaki sıradan Suriyeli vatandaşın uğradığı ve her gün uğramaya devam ettiği şiddet insan hakları ihlalleri açısından ve evrensel insanlık için daha şimdiden onarımsız yaralar açarken dünya devletleri heyecanlı bir biçimde Esad

⁹Ankara, Rusya'nın Suriye savaşına müdahil olmasından ve başlattığı hava operasyonları Türk Dışişleri Bakanı Feridun Sinirlioğlu'nun açıklamasında yer aldığı biçimiyle "kaygı verici" olarak nitelendirmiştir (Aslan www.bbc.com (18.11.2015).

sonrasını tartışmalara de yönelmişlerdir. Suriye’de yaşanan çatışmaların iç savaşa dönüşerek zaten istikrarsız olan Ortadoğu’nun kırılğan mezhepsel ve etnik dengeleri iyice allak bulak edecek bir biçimde etkili olması olasılığı yalnızca bu coğrafyada bulunan devletleri ve halkları ilgilendirmemektedir aynı zamanda yakın komşu devlet ve bölgeler yanı sıra bölge dışı küresel aktörleri de yakından ilgilendirmektedir. “Küresel köye” dönüşen dünyamızda gerek Suriye’nin gerek Ortadoğu’nun Esad sonrası statükosunun belirlenmesinde birçok faktör ve az sayıda uluslararası oyuncu etkili olacaktır. Suriye sorunu için üretilen çözüm büyük bir olasılıkla başta Suriye devleti ve vatandaşları olmak üzere kimseyi yeterince tatmin etmeyecektir ve uzun vadede kalıcı olmayacaktır.

Küresel bir soruna dönüşen Suriye krizinin ilk iki yılında Rusya’nın izlediği dış politikanın analizi sonucunda şu genel saptamalar yapılabilir:

1. Libya ile karşılaştırıldığında ekonomik, siyasal ve askeri çıkarları daha belirgin olan Rusya’nın Suriye sorununa ilişkin izlediği politika pragmatiktir; klasik bir ulus devletin dış politikasında akılcılığın ve çıkarıcılığının dikte ettiği gerekler doğrultusunda oluşturulmaktadır.

2. Bu politikalar salt pragmatik değildir; normatif boyutu da bulunmaktadır.

3. Normatif boyutu, klasik “egemenlik”, “müdahale etmeme” gibi uluslararası hukuk düzeninin korunmasına ilişkin olup Batı’nın “insan hakları” ve “demokrasi” temelli normatizminden farklılaşmaktadır.

4. Rusya, siyasal manipülasyona açık olması nedeniyle Batı’nın “insani müdahale” üzerine temellendirilmiş normatizmine karşı çıkmaktadır. Batı’nın bu söylemine karşı Rusya’nın geliştirdiği “egemen demokrasi” söylemi belli ölçülerde dış politikasına yön vermektedir. “Egemen demokrasi” söylemi Rusya’nın ABD’nin hegemonyasını küresel normatif bir güç olarak dengeleyebilir. Bununla birlikte Gramsci-vari “hegemonya-karşıtı” “bir alternatif değerler seti” (Steans vd. 2010: 113) oluşturmaya muktedir olmayabilir. (en azından şimdilik) SSSCB’ in Soğuk Savaş döneminde geliştirdiği Batı karşıtı söylem bir alternatif olmuştur. Ancak Soğuk Savaş sonrası Rusya Batı’ya alternatif küresel bir söylem geliştirememiştir. Ulusal kimlik arayışları Rusya’nın karşı karşıya bulunduğu kimlik krizini aşmada yeterli olmamaktadır.

5. Rusya, Sovyet döneminden farklı olarak Batı ile çatışmacı ilişkiler düzeni yerine küreselleşmenin ivme kazandırdığı karmaşık karşılıklı bağımlılık mantığı ile çatışma olasılığı zayıf olan işbirliğine dayalı ilişkiler düzenini tercih etmektedir.

6. Dış politika potansiyelinin elverdiği ölçüde Rusya dünya politikasındaki yerini pekiştirmeye çalışmaktadır. Küresel bir aktör olma fırsatını kendine sunabilecek uluslararası sorunların kolektif çözüm üretme mekanizmalarında daha aktif olarak yer almaktadır. Birinci Körfez Savaşından başlayarak güncel olarak tartıştığımız Suriye krizine kadar uluslararası sorunlara Rusya, genelde konjoktürel olarak yaklaşmış ve klasik muhafaza-

kâr bir oyuncu olarak dış politika çıktıları üretmiştir. Uluslararası bağlam uygun olduğunda da çıkarlarını gerçekleştirmek için görece daha aktif davranmıştır. Bir Rus yolcu uçağının IŞİD tarafında Sina çölünde düşürülmesi, Rusya'nın 4 yıl boyunca izlediği "bekle gör" politikasını terk etmesine ve IŞİD'e karşı mücadele için oluşturulan uluslararası koalisyonu katılarak Batı ile birlikte Suriye sorunu üzerinden Ortadoğu bölgesinin yeni güç dengelerini etkin bir küresel güç olarak şekillendirmeye yöneltmiştir. Rus dış politikasındaki bu radikal değişim, ilk aşamasında daha Suriye sorunu konusunda farklı yaklaşımlara sahip Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilere ciddi bir kriz olarak yansımıştır.

KAYNAKÇA

- BAKLANOV Andrey (2012) "Syria as a Systemic Failure of Security Mechanisms", *Russia in Global Affairs*. www.eng.globalaffairs.ru/number/Syria-As-a-S, (20.08.2012).
- BARGEZAR Kayhan (2012) "A Turning Point in the Middle East Geopolitics", *Russia in Global Affairs*, www.eng.globalaffairs.ru/number/A-Turning_P, (20.08.2012).
- BELLIN Eva and Peter Krause (2012) "Intervention in Syria: Reconciling Moral Premises and Realistic Outcomes", *Middle East Brief (64)*, Crown Center for Middle East Studies, Brandeis University, www.brandeis.edu/crown, (15.06.2012).
- BLOCKMANS Steven (2012) "Preparing for a post-Assad Syria: What role for the European Union?", *CEPS*, www.ceps.eu, (29.08.2012).
- BOURTMAN Ilya (2006) "Putin and Russia's Middle Eastern Policy", *MERIA*. X, www.meria.idc.ac.il/journal/.../ju10n02a1.html, (22.08.2012).
- Cenevre Konferansının Kapanış Beyanı, 30 Haziran 2012, www.mid.ru/brp_4.nsf/newsline/5DE7DB80197C52D644257A2C0046FD1A, (1.08.2012).
- DANNREUTERER Roland (2011) "Russia and the Arab Revolutions", *Russian Analyst Digest (98)*, www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-98.pdf, (5.09.2014).
- Dmitry Medvedev's Interview to the Euronews TV Channel, 9 Sept. 2011, www.en.kremlin.ru/events/president/news/12623, (17.07.2012)
- DOLGOV Boris (2012) "Syrian Crisis Escalating", www.interaffairs.ru/read.php?item=340, (16.07.2012).
- EFEGİL Ertan ve Nezih Müsaoglu (2007) "Ortadoğu'da Büyük Ortadoğu Projesi uygulanabilir mi?", *Akademik Ortadoğu*, I (2), 1-18.
- EMERSON Michael (2012) "The European View of Putin's Foreign and Security Policy", *CEPS Commentary*, www.ceps.eu, (28.04.2012).
- ENGDAHL William (2012) "Putin's Geopolitical Chess Game with Washington in Syria and Eurasia", www.globalresearch.ca/putin-s-geopo

- litical-chess-game-with-washington-in-syria-and-eurasia/32019, (3.01.2014).
- ERENLER Muharrem (2012) "Russia's Arab Spring Policy", *Bilge Strateji*, IV (6), s.167-191.
- FİLATOV Sergei (2012) "Tantsii s volkami" vokrug Sirii v Jeneve", *Jurnal Mejdunarodnaia Jizn*, www.interaffairs.ru/print.php?item=8574, (17.07.2012).
- FRIEDMAN George (2012) "Consequences of the Fall of the Syrian Regime", *Stratfor Global Intelligence*, www.stratfor.com/weekly/consequences, (28.07.2012).
- GAMBILL Gary C. (2004) "Jumpstarting Arab Reform: The Bush Administration's Greater Middle East Initiative", *Middle East Intelligence Review*, VI (6-7), www.meforum.org/meib/articles/0407_m, (13.05.2012).
- GOPIN Marc. (1969) "A Different Approach to Russia, China, in terms of Syrian and Global Governance", *Conflict Analysis&Resolution*, George Mason University, www.scar.gmu.edu/magazine-article/13745, (18.06.2012).
- "Güvenlik Konseyi'nin Batılı Üyelerinden Suriye'ye Ültimatom" [www.haberler.com/güvenlik-konseyi-nin-batili-uyelerinden-suriye-ye-3777532-\(12.07.2012\)](http://www.haberler.com/guvenlik-konseyi-nin-batili-uyelerinden-suriye-ye-3777532-(12.07.2012)).
- HASLER Stefan (2012) *Explaining Humanitarian Inetervention in Libya and Non-Intervention in Syria*, Thesis, California: Monterey
- HEATH Michael (2012) "Russia Won't Allow Libya-Style Syria Solution", *Bloomberg Businessweek*, [www.busiensesweek.com/news/2012-01-31/russia-won't-allow-libya-style-syria-solution-lavrov-says.html](http://www.busiensesweek.com/news/2012-01-31/russia-won-t-allow-libya-style-syria-solution-lavrov-says.html), (2.02.2012).
- HOLZGREV J. L. (2003) "The Humanitarian Intervention Debate in Humanitarian Intervention", eds. J.L.Holzgreve and Robert O.Keohane, Cambridge: Cambridge University Press.
- HURD Ian (2011) "Is International Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World" *Ethics &International Affairs* XXV (3), 293-313.
- JOE Lauria (2012) "US and Russia Clash Over Syria, as Children Are Reported Killed in Homes", *Wall St.J.* Mars 13.
- KATZ Mark N. and Va Fairfax (2011) "Russia and the Arap Spring" *Russian Analytical Digest* (98), 4-6.
- KİEL David B.S. (2012) *Russia in Word and Deed: An Analysis of Russian Foreign Security Policy in 21st Century*, Thesis, Graduate Program: Center for Slavic and East European Studies.
- "Kofi Annan, BM Güvenlik Konseyi ile Suriye Sürecini Değerlendirdi", [www.haberler.com/kofi-annan-bm-güvenlik-konseyi-ile-suriye-sürecini-3777976-haberi](http://www.haberler.com/kofi-annan-bm-guvenlik-konseyi-ile-suriye-surecini-3777976-haberi), (2.08.2015).
- LAVROV Sergei (2012) "On the Right Side of the History", *Huffpost Impact*, www.huffingtonpost.co.uk/sergei-lavrov/russia-syria-on-the-right-side-of-history, (16.07.2012).

- "Libya's case is one explanation of Russia's veto on Syria", www.diplonews.com/articles/2012, (27.08.2012).
- "Liviiskaia lovushka dlia Bashara Asada", www.pravda.ru/world/asia/middleeast/10-07-2012/1121496-gafurov-0/?mode=p, (17.07.2012).
- MAGEN Z. (2011) "Russia in the New Middle East", *INSS Insight* (252).
- MOHAMED Saira (2012) "The U.N. Security Council and the Crisis in Syria", *Insights*, March 26, XVI (11), www.asil.org/insights/volume/16/issue/11/un-security-council-and-crisis-syria, (22.08.2012).
- POIDEVIN le Danielle (2012) "The Syrian Crystal Ball and the Upholding of EU-Turkey Relations", *International Relations*, www.e-ir.info/2012/08/04/the-syrian-cryst, (22.08.2012).
- PUTİN Vladimir (2012) "Nelzia dopustit realizatsii "liviiskogo ctsenaria" v Sirii", *RIA Novosti*, www.ria.ru/vybor2012_putin/20120227/575712898.html, (23.05.2012).
- PUTİN Vladimir (2012) "Russia and the Changing World", *Moskovskie Novosti*. 27 February, www.valdaiclub.com/politics/339300.html, (13.09.2014).
- PUTİN Vladimir. (2012). "Silnaia Rossia v slojnom mire", www.putin2012.ru/program/5, (22.05.2012).
- "Russia to block any UN decision on foreign intervention in Syria-FM", 18 January 2012, www.rt.com/politics/official-word/russia-syria-foreign-minister-061, (22.05.2012).
- Russian President Office, "Dmitry Medvedev's Interview to the Euronews TV Channel", 9 September 2011, www.en.kremlin.ru/events/president/news/12623, (28.07.2014).
- "Rusya'dan, Suriye karşiti karar tasarısına tepki", www.turkiyesel.com/dunya-haber/414168-rusyadan-suriye-karsiti-karar-tasarısına-tepki-aksam.html, (18.08.2014).
- Rusya'nın Sesi Radyosu, "Rusya ve Çin BM prensiplerini savunuyor", 15.08.2012, www.turkish.ruvr.ru/2012_08_15/rusya-çin-BM, (28.08.2012).
- RYAN Curtis. "The New Arab Cold War and the Struggle for Syria", Middle East Research and Information Project, MER (262), www.merip.org/mer/mer262/new-arab-c, (25.05.2012).
- Security Council 6524th Meeting, supra note 4, at 6a10.
- Strategic Culture Foundation, "West inviting civil war in Syria-Lavrov", www.strategic-culture.org/pview/2012/07/16/west-inviting-civil-war-in-syria-la. (16.07.2012).
- STUDNEVA Elena "Moskovskaia Konferentsia po Sirii- test dlia vneshnih igrokov", *Mejdunarodnaia Jizn*, www.interaffairs.ru/print.php?item=8540, (12.06.2012).
- Strategic Culture Foundation, "Syria: the Cost of Crisis", www.strategic-culture.org/pview/2011/08/17/syria-the-cost-of-crisis.html, (17.08.2011)

- The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2008, www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f, (1.05.2012).
- The National Security Concept of the Russian Federation 2000, www.archive.mid.ru//bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/36aba64ac09f737fc32575d9002bbf31!OpenDocument, (22.9.2012).
- TRENIN Dimitri (2012) "Russia's Line in the Sand on Syria" *Foreign Affairs*, www.foreignaffairs.com/articles/137078/dimitri-trenin/russians-line-in-the-sand-on-syria/,(16.04.2012).
- TROYANSKY Vladimir (2012) "Russia's support for al-Asad's Syria: Reasons Old and New", www.ojcs.siue.edu/ojs/index.php/ssa/article/view/2710/675, (8.08.2012).
- TSYGANKOV Andrei P. (2010) *Russia's Foreign Policy*, Plymouth: Rowman & Littlefield.
- TSYGANKOV Andrei P. (2012) "Russia and Global Governance in the Post Western World", *Russian Analytical Digest* (114), 2-4.
- U.N.SCOR, 6520th mtg. at 13,15,21,27, U.N. Doc. S/PV. 6520 Apr. 21, 2011.
- U.N.SCOR, 66th Sess., 6520 mtg.at 13, 15, 21, 27 U. N. Doc. S/PV.6520 Apr.21, 2011 hereinafter Security Council 6520th Meeting.
- VOLTAIRE Network (2012) "Russia, China veto UN resolution on Syria for third time", www.voltairenet.org/Russia-China-veto-UN-resolution-on, (22.07.2012).
- WILLIAMS Stuart (2012) "Russia's Tartus base: symbol of Kremlin Power", www.sundaytimes.lk/index.php?option=, (15.06.2012).